

Filozófiai időutazás a kriminalisztikában

Előzetes megjegyzés

A jelen írás a győri Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának és személyesen Kovács Gábor professzor úrnak a felkérésére készített opponensi vélemény Czebe András *A forenzikus azonosítás filozófiája* című doktori értekezéséről.² Az opponensi vélemény első változata az értekezés munkahelyi vitájában került felolvasásra, ahol javasoltam a disszertáció nyilvános vitára bocsátását.³ A nyilvános védésre készülve, az ügy – vagyis az értekezésben tárgyalt tudományfilozófiai-logikai probléma – jelentőségére tekintettel, a tartalmi álláspontot és az érvelés menetét változtatlanul hagyva lényegesen kibővítettem és tanulmányformára szerkesztettem a szöveget. Ezzel együtt jeleztem, hogy a tanulmányt egyrészt műfajilag *vitairatnak*, másrészt az értekezéssel, a többi opponensi véleménnyel és a disszertáns válaszaival együttolvasva egy lehetséges kutatási program irányába mutató *javaslatnak* kell tekinteni. Ez utóbbi funkciójában a tanulmány kedvező esetben a tudományág művelői számára indítékul és ösztönzésül szolgálhat a kriminalisztika és a filozófia (tudományelmélet, logika) kapcsolatát újraértelmező ún. megalapozó diskurzus (alapkutatás) kezdeményezésére. Az átdolgozott szöveget megküldtem az érintetteknek és a tárgyban kompetenciával bíró szakértő kollégáimnak, jelezve, hogy a kriminalisztika tudományfilozófiai háttérének tisztázása, a forenzikus azonosítás logikájának kidolgozása – amint azt Czebe András értekezése a tudományos materializmus filozófiai világméretű összefüggésében karakteres formában megindokolja – a tudományág fejlődése és a gyakorlati alkalmazások szempontjából is elkerülhetetlen. Finszter Géza professzor úr írásban reagált az értekezésre és a tanulmányra,⁴ Kovács Gábor professzor úr több alkalommal ígérte, hogy a forenzikus tudományokat alapjaiban érintő témában konferenciát szervez és támogatni fogja a konferencia-előadások megjelentetését a *Jog Állam Politika* különszámában. Mint utólag értesültem róla, a nyilvános védés megtörtént,⁵ az érintettek nem reagáltak sem formálisan, sem érdemileg a szóban forgó tanulmányra, nem került sor sem az ígért konferencia megszervezésére, sem a folyóirati különszám összeállítására.

A *Jogelméleti Szemle* szerkesztősége vállalkozik e vitairatként és kutatási programjavaslatként egyaránt értelmezhető tanulmány közzétételére, s ezzel nemcsak a közvetlenül érintettek számára teremti meg a kritikai válaszadás lehetőségét, hanem a büntető

¹ Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos, Cs.Kiss.Lajos@uni-nke.hu, NKE Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék: 2019-től, egyetemi tanár, kutatóprofesszor

²Vö. Czebe András: *A forenzikus azonosítás filozófiája*. Doktori értekezés. Győr, 2019. Kézirat. (linken mellékelve).

³A munkahelyi vitára készült opponensi véleményt a következő értékeléssel zártam: „A doktori értekezés egészének áttekintése alapján az a véleményem, hogy az értekezés – a kritikai rekonstrukció formájában javasolt kiegészítésekkel, pontosításokkal, módosításokkal – megfelel azon a követelményeknek, melyeket a tudományos minősítéssel kapcsolatos jogszabályok, illetve belső szabályzatok a PhD minősítéshez megkövetelnek, s ennek alapján javaslom az értekezés nyilvános vitára bocsátását.”

⁴ Vö. Finszter Géza: *Észrevételek Czebe András: A forenzikus azonosítás filozófiája* című doktori értekezéséről. Budapest, 2018, kézirat.

⁵ Kovács Gábor közlése szerint Czebe András a munkahelyi vita után átdolgozta az értekezést és válaszolt az opponensi véleményben felvetett kifogásokra is. Az átdolgozott szöveget nem kaptam meg.

tudományok (büntetőjogtudomány, kriminológia, kriminalisztika), a filozófia, a tudományelmélet, a logika művelői, s általában a forenzikus tudományok problémái iránt érdeklődőknek is felajánlja a nyilvános vita lehetőségét.

Problémafelvetés

Czebe András *A forenzikus azonosság filozófiája* című értekezése a kriminalisztikai megismerés – szűkebb értelemben a forenzikus azonosság – logikájának a kidolgozására vállalkozik.⁶ Az értekezés abból a szemantikai-intézményi tényből indul ki, hogy a kriminalisztika, mint tudomány létezése a büntetőjog tudományán belül szükségszerű, kriminalisztika, azaz a bűncselekmények felderítése nélkül nem lehetséges sem büntetőeljárás (büntetőjogi bizonyítás és ítékezés), sem a bűn jelenségeinek tudományos megismerése. A modern állam- és jogfejlődésnek köszönhetően – amely elkerülhetetlenné tette a szaktudományi megismerés büntetőeljárásba történő integrációját – a kriminalisztika létezik és egyre inkább nélkülözhetetlenné válik, azonban hiányzik a forenzikus azonosság gyakorlatát vezérlő meggyőző logikai elmélet. A logikai elmélet kidolgozását a modern kriminalisztikában uralkodóvá vált „téves elképzelés”⁷ akadályozza, amely az induktív megközelítéstől, a bűnjelenség tapasztalati megismerése részeredményeinek szintézisétől reméli a forenzikus tudományok előre haladását. Az értekezés egyik alapállítása szerint a forenzikus megismerés logikája nem alapozható az induktív tapasztalatra. A tapasztalati megközelítés egyfelől alapvetően félreérti az azonosság logikai problémáját, másfelől nem képes az „indukciós probléma” megoldására. A kriminalisztika fejlődése ezért kiköveteli a „nomotetikus-deduktív”⁸ nézőpontból történő elméletalkotást, s ennek előfeltételeként a tudomány *értelmére* irányuló filozófiai reflexiót. Az értekezés következetesen érvel amellyel, hogy a forenzikus tudományok egzakt jellege és megbízhatósága múlik a filozófiai elemzésen, a daktiloszkópia léte bizonyítja, hogy a filozófiai megközelítés szükségszerű eleme a szakértői munkának. „Minden ujjnyomat szakértőnek meg kell értenie, s egyúttal meg kell tudni értetnie másokkal az *azonosság filozófiáját*, a vizsgálatok során alkalmazott metodológiát.”⁹ A kérdés az, hogy a megértés és megértetés milyen filozófiai nézőpontból történjen.

Azzal tehát vélhetően minden érintett egyetért, hogy a forenzikus azonosság logikai elmélete csak a szaktudományok részleges nézőpontját meghaladó, a kriminalisztikai szaktudást az általánosság szintjére emelő filozófia nézőpontjából, pontosabban, „a filozófia és kriminalisztika viszonyának mélyebb megértéséből” kiindulva dolgozható ki.¹⁰ A kriminalisztika ugyanis csak a világ meghatározott részeinek, metszeteinek kutatására képes, a partikularitásokra tagolódó jelenségvilág foglyaként csupán rész- vagy relatív igazságokat tár fel, s mivel nem képes önmagát a világ-egész nézőpontjából megfigyelni, a *saját* megismerési módja és értelme megközelíthetetlen marad a számára. Ezért a kriminalisztikai tudomány értelmére irányuló kérdést egyedül a filozófia képes megfogalmazni, s ezen belül a

⁶ Az értekezés az azonosság logikáját tekinti a forenzikus tudományok központi problémájának, ami azonban nem fedi le a kriminalisztikai megismerés egész tudományfilozófiai problematikáját (vö. i. m. 135.).

⁷ I. m. 131. A disszertáns ezt „a bűnjelek individualizálása bayesianus megközelítésnek” nevezi, és külön alfejezetben tárgyalja (vö. i. m. 107-117.).

⁸ Vö. i. m. 176.

⁹ I. m. 141., 66.

¹⁰ Ezen a ponton félreérthetően fogalmaz, mert az értekezés első mondatában nem az elmélet megalkotásáról, hanem az „elmélet valódi tudományos igényű feltárásáról” beszél, azaz az „elmélet” már létezik valahol, csak a kriminalisták nem ismerik, mert *nem* filozófiailag közelítenek a forenzikus tapasztalathoz, a saját munkájukhoz, kutatási gyakorlatukhoz (vö. i. m. 66., 131-141.).

forenzikus azonosítás logikájának szerkezetét, működési törvényszerűségeit feltárni, alkalmazás céljából a szaktudományok rendelkezésére bocsátani. Am az, hogy erre a teljesítményre az euroantlanti filozófiai hagyomány melyik irányzata, iskolája, paradigmája képes, és hogyan, valószínűleg már vita tárgyát képezi.

Mindebből az következik, hogy az értekezés központi problémáját a filozófia meghatározott felfogása képezi, mert a filozófiai pozíció, a választott tudományfilozófiai háttérelmélet dönti el, hogy a megismerő alany (kriminalisztikai megfigyelő) és az ismerettárgy (bűnjelenség) viszonyának szerkezetéről, a kriminalisztikai megismerés megismeréséről milyen leírás adható,¹¹ s hogy a forenzikus azonosítás logikai elméletét induktív vagy deduktív módon alapozzák-e meg.

Az opponensi vélemény ezért mindenekelőtt az értekezésben képviselt filozófiai álláspont (I) és a forenzikus azonosítás elméletének rekonstrukciójára tesz kísérletet (II), majd tézisformában összefoglalja és vitára bocsátja az értekezés alapállításaival kapcsolatos ellenvetéseit (III). Az opponensi vélemény negyedik része az értekezéssel kapcsolatos további megjegyzéseket, korrekciókat, javaslatokat tartalmaz (IV), az ötödik a filozófiai időutazás metaforáját értelmezi (V), majd értekezés értékelésével zárul (VI).

Az értekezés megítélését megelőlegezve már itt jelezni kívánjuk, hogy *A forenzikus azonosítás filozófiájának* megírásával a szerző a kriminalisztikai tudományok közel félévszázados mulasztásának pótlására vállalkozott, így önmagában az értekezés megszületésének pusztá ténye olyan kihívásnak tekinthető, amely új teoretikus szintre emeli a kriminalisztikai diskurzust és hozzájárul a tudománycsoport fejlődéséhez.

I. Filozófiai álláspont

Az értekezés első része (Bevezető gondolatok) tartalmazza azon filozófiai álláspontot kifejtését, amely lehetővé teszi a forenzikus azonosítás logikai elméletének a *megalapozását, kifejtését, és igazolását*.¹² A filozófiai álláspontot alapállításokra és következtetésekre egyszerűsítve mutatjuk be.

1. A filozófia referenciatfogalma: a bölcsesség szeretete, mint a helyes gondolkodásra és cselekvésre való „magasfokú” képesség.¹³

2. A filozófia meghatározása. A filozófia alapproblémáját a világ értelmének a megragadása jelenti az anyag (természet) és a szellem megkülönböztetésének a nézőpontjából. A világértelmezés *anyag*nézőpontját a materializmus, a *szellem*nézőpontját az idealizmus képviseli, e két nézőpont harca határozza meg az európai szellemi fejlődést egészen napjainkig, az értekezés megírásáig.¹⁴ Ebben a harcban formálódott ki a materializmus azon formája, amely „tudományos világnézetként” egyedül alkalmas a forenzikus tudományok filozófiai megalapozására. Az érvényesség és alkalmasság kérdésében a világmegismerés racionalitása dönt. A filozófiák, mint világnézetek harcában a racionalizmust a materializmus, az irracionlizmust az idealizmus képviseli. Minden filozófia, mint világnézet, „belsőleg”

¹¹ Kérdésformában: hogyan, milyen feltételek alapján lehetséges kriminalisztikai megismerés; hogyan (módszer) és mit (tárgy) ismernek meg a kriminalisták; hogyan, milyen kritériumok segítségével határozható el a kriminalisztika a bűn jelenségeit vizsgáló többi tudománytól? Az értekezésben visszatérően megfogalmazott állítást – mely szerint „a bűn jelenségei azok a pillérek, amelyeken a forenzikus azonosítás elmélete nyugszik” (i. m. 181.) – ezzel a megszorítással kell érteni.

¹² A megalapozás az alapfogalom (bűnjelenség-bűnjel-nyom) definícióját, a kifejtés a forenzikus megismerés logikájának a leírását, az igazolás a kriminalisztikai tudományok megismerési érdekének és céljának a meghatározását, valamint az alkalmazási lehetőségek felmutatását jelenti.

¹³ Vö. i. m. 4.

¹⁴ Vö. i. m. 8.

határozza meg az emberek világgal kapcsolatos végső értékelő állásfoglalásait, cselekvéseit, átfogóan a világról való tudását és nem tudását. Az értekezés amellett érvel, hogy kizárólag a materializmus képes racionálisan, azaz „belsőleg eszmeileg” orientálni és fogalmi szintre emelni a világ megértését és akarását (cselekvő fenntartását versus megváltoztatását), kizárólag a materializmus tekinthető a racionalizmus hordozójaként tulajdonképpeni értelemben *tudományos* és *aktív* (cselekvő) *világnézetnek*, tulajdonképpeni értelemben *eszmei-ideológiai képződménynek*.¹⁵

A „racionális materializmus” melletti elköteleződést, mint teoretikus döntést, az értekezés a filozófiai *megismerés* (világértelmezés) alapproblémáinak és szerkezetének leírásával, két ellentétes pozíció jellemzésével indokolja meg.¹⁶ Az értekezés a filozófiai megismerés alapproblémáit két – a teoretikus döntések előfeltételül szolgáló – megkülönböztetés nézőpontjából közelíti meg. Az egyik megkülönböztetés az anyag és a szellem (eszme), illetve az anyagi világ és a tudat (akarat), a másik az „egész-világ” és a „világ-egész”, amelyet a rész és egész, a jelenség és lényeg *metafizikai* megkülönböztetése konkretizál. A második megkülönböztetés esetében arról van szó, hogy a világ a *részek* nézőpontjából relatív (extenzív) totalitásként, „egész-világ”-ként, míg az *egész* nézőpontjából abszolút (intenzív) totalitásként, „világ-egész”-ként, a maga végső lényegét feltárva jelenik meg. Míg a szaktudományok¹⁷ a részek nézőpontjából csak *relatív* igazságokat tárhatnak fel, addig az egész nézőpontját érvényre juttató filozófia magát az *abszolút* igazságot ismeri meg, amely *egység* az azonosság és különbözőség (nem-azonosság) azonosságának, illetve a generikus általános fogalomnak, mint abszolút eszmének a forma-meghatározásában. A részek megismerése csak akkor tarthat igényt objektivitásra és igazságra, vagyis csak akkor keletkezhet „tudományos ismeret”, ha a kutatót a filozófia által feltárt generikus általános fogalom (abszolút eszme/igazság), mint a szaktudományos megismerés *feltétele* és *mércéje* orientálja.

3. Filozófiai pozíciók. Az értekezés a materializmus és idealizmus filozófiai álláspontjainak antagonisztikus szembeállításából indul ki. A *materializmus*, mint *tudományos világnézet* jellemzői: (a) az anyag elsődlegessége alapján közelít tárgyhöz, magához a világhoz. (b) Nem a véges részekre (egész-világ), hanem magára az egészre (világ-egész) irányul, így képes megragadni a végtelen világ lényegét, mint általános fogalmat és eszmét, mint abszolút igazságot. (c) A filozófiai megismerésben nem különülnek el a „nézet és értékelés”, „elmélet és gyakorlat” területei, ezek dialektikus (nem-homogén) egységet alkotnak. (d) A világ racionális-objektív filozófiai megismerése az abszolút igazság birtokában irányítja, felügyeli a szaktudományi megismerést és cselekvően alakítja a valóságot. A filozófia racionalitása abban rejlik, hogy egyedül képes azon folyamat struktúrájának a leírására, amelyben „az egész önmagát a saját részeitől való különbözőségében megragadja”.¹⁸

Az *idealizmus* mint *tudománytalan világnézet* jellemzői: (a) a filozófiai megismerés, bár hasonlóképpen a világ-egészre irányul a maga végtelenségében, azonban szétválasztja az „elmélet és gyakorlat” területeit, „az értelem nélküli tevékenységet szubjektív indíttatású

¹⁵A materializmus tulajdonképpeni, az idealizmus nem tulajdonképpeni, azaz „hamis tudati” értelemben tekinthető „ideológiának”.

¹⁶ „A filozófia tárgya nem az egész világ, hanem a világ-egész, amelyben az egészre kell helyezni... a hangsúlyt.” (I. m. 5.)

¹⁷A természet- és szellemtudományok, az empirikus és normatív tudományok, és határtudományként a kriminalisztika (vö. i. m. 133-134.)

¹⁸ Vö. i. m. 4-10. Az értekezés, mint látni fogjuk, a materializmus és hegelianizmus összeegyeztetésére tesz kísérletet, a filozófiát hegeli értelemben a szellem világ-egészre irányuló önmozgásaként fogja fel. A szellem szubjektív, objektív, abszolút formáiban a világ-egész önmagáról tudását, illetve e tudás megszerzésének és megvalósításának fokozatait jelenti.

vágyképek irracionális sugallatai vezérlik”,¹⁹ így szükségképpen az irracionálisba hanyatlik. (b) Abszolutisztikus, dogmatikus tudományosményt képvisel, félrevezeti és kiábrándítja a szaktudományokat,²⁰ mert elhitei velük, hogy „pusztán csak közeledünk az igazság felé, de azt sohasem ragadhatjuk meg”,²¹ elhitei velük, hogy „emancipációs törekvéseik sikerrel járhatnak”, ami tévedés, mert „az autonómia, amelyre törekednek, nem létezik”.²² (c) Az idealizmus, dogmatikus abszolutizmusa miatt, nem képes feltárni az akaratképződés folyamatát, félreértik „az akarat szabadság lényegét”.²³

A filozófiai pozíciók szembeállításából két következtetés adódik: (a) az idealizmus nem filozófia a fogalom tulajdonképpen értelmében, az idealisták, bár szerethetik a bölcsességet, de félreértik annak lényegét. Az idealizmus nem alkalmas és nem is képes a kriminalisztika filozófiai önreflexiójára, az ismeretelméleti-módszertani problémák megoldására. Ezért „a forenzikus azonosítás elméletét élesen el kell határolnunk minden olyan világnézettől, amelyben az irracionális tartalom lerontja a racionális formát”,²⁴ azaz a kriminalisztikát távol kell tartani az idealizmus minden formájától. (b) A forenzikus azonosítás logikai elmélete, amennyiben a tudományos materializmus mellett köteleződik el a világnézetek harcában, nem tekinthető világnézetiileg semlegesnek.²⁵

4. Filozófiai diszciplínák. A világ-egész filozófiai megismerése az anyag elsődlegességének axiómájából indul ki, így a lételmélet (ontológia) a filozófia alapdiszciplínája, amelyhez képest az ismeretelmélet (episztemológia) csak másodlagos szerepet játszat. „A megismerhetőség kérdését ezért nem tekinthetjük előbbre valónak a primátus kérdésénél. A filozófiai alapkérdés fő oldalának ily módon nem az ismeretelméleti, hanem a lételméleti oldalt tekintjük. Annál is inkább, mert a megismerőnek először el kell sajátítania bizonyos mértékig a világot ahhoz, hogy a felhalmozott tapasztalatai alapján a megismerés természetét is a kutatás tárgyává tegye. A megismerés lehetőségének kérdése ezért szükségképpen előfeltételezi a világ természetének a kutatását.”²⁶ Itt szükséges megjegyezni, hogy ebből az következik, hogy „a világ természetének a kutatása” *nem* megismerés, hanem valami más! Vajon mi lehet? Az értekezés itt nem tisztázza a logika státusát, de a teoretikus döntésből és a hegelianus irányzatnak való elköteleződésből²⁷ csak az következhet, hogy a létező (objektív anyagi valóság) mozgástörvényeit „megismerő” ontológiához kellene tartoznia. Ezzel szemben, mint a következő pontban látni fogjuk, a logikát mégis az ismeretelmélet *részeként* (gondolkodás) fogja fel, és a forenzikus logikát következetesen *megismeréslogikaként* tárgyalja.

5. Ismeretelmélet. A megismerés az anyagi világ=objektív valóság=tények visszatükröződése – vagy visszatükrözése – a tudatban. A megismerés az érzékeléssel és észleléssel kezdődik, a fogalmakban kifejeződő elvont gondolkodással folytatódik, és a tükröződés által *egységes* folyamatot alkot.²⁸ A büntetőeljárás, melynek célja a múltban történt események rekonstrukciója, hasonlóképpen visszatükrözés.²⁹ Ily módon a bizonyítás, mint jogi megismerés, ugyancsak a visszatükrözés által válik egységes folyamattá, amelybe

¹⁹ I. m. 4.

²⁰ Vö. 5.

²¹ I. m. 6. Az idealizmus jellemzői összefoglalóan: irracionalizmus, dogmatizmus abszolutizmus, relativizmus, nihilizmus, szubjektivizmus.

²² Uo.

²³ Vö. i.m.

²⁴ I. m. 4.

²⁵ Vö. 5., 11. lábjegyzet.

²⁶ I. m 9.

²⁷ Vö. i. m. 73-97.

²⁸ Vö. i. m. 46.

²⁹ A múltban végrehajtott cselekvések megismerése az objektív valóság visszatükröződési folyamata (vö. i. m.45.)

beletartozik a bizonyítékok érzékelése, észlelése, a velük kapcsolatos következtetések, értékelések, értelmezések, magyarázatok.³⁰ A pszichikai és tárgyi bűnjelek, a tanúvallomások (egyáltalán minden nyomozati és bizonyítási cselekmény) a létező „tényeket” tükrözi vissza: a tudat érzékekben és észleletekben képet (tükörképet) alkot róluk, majd ezt megnevezi, azaz fogalmat alkot róla. Az érzéki és gondolati megismerés, s ennek elemeként a logika: képalkotás, az anyagi valóság dolgainak a leképezése a tudatban.

Ezen a ponton már jelezni kell a tény-fogalom meghatározásával kapcsolatos nehézségeket és zavarokat, amelyek a választott filozófiai pozíció következményei. Az értekezés a bűn fizikai és pszichikai jelenségeit, a fizikai és pszichikai bűnjeleket, mint tényeket, az anyagi világ részeinek, azaz dolgoknak, illetve dolgok tulajdonságainak tekinti.³¹ A fizikai és pszichikai bűnjelekkel kapcsolatos – problematikus állításokat, s ezekhez kapcsolódó implikációkat tartalmazó – idézetek jól szemléltetik a tény-fogalommal kapcsolatos bonyodalmakat. (a) „A bűntárgyak (fizikai bűnjelek), jellegüknél fogva, rendszerint pontosabban *tükrözik vissza* az egyes tények mérhető, számolható oldalait.”³² A tények mint azt az értekezés visszatérően állítja, a tudattól függetlenül létező anyagi dolgok, amelyek tulajdonságokkal rendelkeznek; a tudat ezeket a tulajdonságokat tükrözi vissza (ezekről a tulajdonságokról alkot képet), s ezáltal megismeri a dolgot, azaz aényt. Ezzel szemben az idézett mondat azt állítja, hogy a tárgyak (bűntárgyak) tényeket tükröznek vissza, hasonlóan a tudathoz. Ennek alapján csak arra lehet következtetni, hogy a tudat minden tükrözése egy előzetes tükrözés visszatükrözése, azaz nem a valóságot, hanem a valóság tükrözéseit tükrözi vissza. (b) A pszichikai bűnjelekkel kapcsolatban – amelyek nem bűntárgyak, de a filozófiai előfeltevésből következően ugyanúgy az anyagi világ részei – az értekezés azt következőt állítja: a bűn pszichikai jelenségei „a tanú vagy a terhelt tudatában visszatükröződő események”, amelyeket a büntetőeljárásban közölnek (kommunikálnak), s a közlés hallása (vallomástétel) és rögzítése (jegyzőkönyv) által „a bíróságot is visszatükröződnek, és csak ezt követően válnak bizonyító tényé”.³³

Az értekezés második részének A logika szerepe a kriminalisztikában című fejezete tartalmazza a tudományos materializmus ismeretelméleti végkövetkeztetését, amikor egy szöveghelyen egyetértően idézi Vargha Lászlót, aki a logikát, képzavarral élve, a tükrözésemélet csúcsára helyezi. (a) A történeti tényállás helyes megállapítása mint az „anyagi igazság” kiderítésének a feltétele,³⁴ megköveteli az eljáró hatóságtól mint *intézménytől*, hogy „ne csak érzékelje, észlelje, hanem a logika törvényei szerint *értékelje* a bűn jelenségeit.... A történeti tényállást tehát végső soron az igazságszolgáltatás szerveinek szubjektív belső meggyőződése fejezi ki”. A történeti tényállás „nem azért válik igazgá, mert

³⁰I. m. 46., 56., 58.

³¹ Vö. i. m. 45-46. „Az összehasonlítás eszközéül egyaránt szolgálhatnak *anyagi tulajdonságokkal rendelkező tények*, s pszichikai jelenségek.” (I. m. 94.)

³²I. m. 43.

³³ I. m. 49. Vagy egy más helyen: „*A bűn pszichikai jelenségeinek az alapja az észlelés. Az észlelés időben játszódik le, ezért a történet egész folyamatát képes visszatükrözni.*” (I. m. 50. Kiemelés: Cs. K. L.) Ez az állítás további ellentmondástól terhes, tekintve, hogy a bűn gondatlan (nem akart, de bekövetkező) vagy szándékos (akart és bekövetkező) cselekvések következményeként nem az értelemmentes anyagi világban, hanem a szociális világban – vagy másként: interszubjektív cselekvésösszefüggésekben – jelenik meg. Ekkor az *alap* nem az észlelés, hanem a cselekvés indítéka és irányultsága, vagyis a cselekvés „értelme”, amelyet a cselekvő (elkövető) és a külső megfigyelő (kriminalista) megért, illetve értelmez. Az „értelme” megértése és értelmezése, a cselekvés lefolyásának magyarázata nem az anyagi, hanem a szociális világban megy végbe. A jogász nyelvhasználatban az „akarás”, „akarat” kifejezésekkel a cselekvés *értelemeszerű* indítékát és irányultságát jelölik.

³⁴Egy tipikus mondat: „Az anyagi igazság elve ti. megköveteli az eljáró hatóság részéről a múltban történt cselekmény rekonstruálását a deliktum *anyagi világban* visszamaradott jelenségei alapján.” (I. m. 92.) (Kiemelés: Cs. K. L.)

az eljáró személyeknek ez a belső meggyőződése, hanem azért, mert döntésük megfelel a *szubjektumtól függetlenül létező anyagi világban lejátszódó tényeknek*.³⁵ (b) A történeti tényállás és a bírói ítélet igazsága csak a racionális (logikus) gondolkodás segítségével, pontosabban „a logika alkalmazásának a művészetével” érhető el.³⁶ A racionális gondolkodás (fogalomalkotás, ítéletalkotás, következtetés) logikai törvényszerűségei a valóságot, illetve a valóságban lévő összefüggéseket tükrözik vissza,³⁷ mégpedig azért, hogy lehetővé tegyék a bűncselekmények felderítése és bizonyítása során az eljáró hatóságok számára az igazságvonatkozású *értékelést*. A forenzikus azonosítás elmélete eszerint logika, amely a visszatükrözés és értékelés egysége.

A fejezet végén olvasható szerzői figyelmeztetés az értekezés filozófiai pozícióját alapvetően jellemző konfúziót szemlélteti, amely a tudományos materializmus és a hegeli szellemfilozófia szinkretikus összeillesztésének a következménye. „A kriminalisztikai azonosítás elméleteinek valódi tudományos igényű kidolgozása során ezért nem eshetünk az eszmék naív hiposztázálásának hibájába: *az anyagi objektumokat szelleminek kell tekintenünk, nem pedig fordítva.*” A tudományos materializmust a fejére állító indoklás figyelemre méltó: „Elvégre az *anyagi* objektumok tudati tükröződése parciális jellegű: ismereteink azért objektívek, mert a tudattól független valóságot tükrözik, és csak ezen az objektivitáson belül mutatkozik meg abszolút és relatív voltuk. Abszolútak annyiban, amennyiben hű tükörképei a valóságnak, és relatívak annyiban nem kimerítően tükrözik a valóságot.”³⁸ Az idézett szövegrész, a benne rejlő ellentmondás ellenére, azt az állítást implikálja, hogy a tükrözés tudati aktusai által az anyagi tárgyak szellemivé válnak, valami olyanná, ami a visszatükrözött tárgyban nincs benne, de a tárgy mégis ezáltal lesz az, ami.³⁹

A megismerő tudat (akarat) és a tárgy viszonyát a visszatükrözés (leképezés) elmélet az *okság*, illetve az *inger-reakció* sémai segítségével írja le, mely szerint a tudat – mint az érzékelés-észlelés, gondolkodás (megértés, értelmezés, magyarázat) aktusainak az egysége – a „tükröző”, a tárgy (anyagi világ mint objektív valóság) a „tükrözött”, és a kettő megfelelése az igazság. Ha a tükrözés téves, azaz nem magáról a tárgyról (lényeg) alkot helyes képet, hanem csak a szükségképpen perspektivikusan megjelenő tárgy valamelyik „oldaláról”, vagy pedig teljesen elvéteti a tárgyat, akkor az állítás (leírás) igazsága *vagy* részleges, azaz a tárgy „lényege” megjelenik (jelenség), *vagy* hamis, azaz a tárgy „lényege” nem jelenik meg, hanem csak látszik (látszat). Így az igazság részben vagy egészben, mondhatni, benne reked a tárgyban. A tudományos igazság tehát nem a tudat tárgyhoz való viszonyában, a kettő kölcsönhatásának eredményeként jön létre, hanem a megismerő tudattól függetlenül, mint egyfajta tárgylényeg létezik, és ebben az értelemben objektív és abszolút.

³⁵ I. m. 92. (Kiemelés: Cs. K. L.)

³⁶ Vö. i. m. 93. (Idézet Ladányi Ferencről: A kriminalisztika oktatásának bevezetése egyetemeken. *Jogtudományi Közöny*, 1952/10, 453.)

³⁷ Vö. i. 93. (Idézet Vargha Lászlótól: A logika szerepe a kriminalisztikában. *Rendőrségi Szemle*, 1956/1, 75.)

³⁸ I. m. 96.

³⁹ Az ellentmondás a következő. Ha az anyagi világ tudati tükrözése *eredendően* csak részleges lehet, akkor a világról szerzett tapasztalati és fogalmi ismeretek relatív érvényűek, és nem lehetnek abszolútak. Az értekezés itt figyelmen kívül hagyja a saját tudomány és filozófia között tett megkülönböztetését, és egy újabb ellentmondással bonyolítja a szintézis problémáját. Ha ugyanis azt állítja, hogy a tudomány részleges-relatív ismeretei az anyagi világ tárgyairól (az „egész-világ” jelenségeiről) a filozófia (tudományos materializmus) szintézisei által *abszolút igazak* lesznek, akkor ebből két feltételezés következik. (a) A tudatnak mégiscsak van egy olyan szférája (racionális fogalmi gondolkodás) és legfelső műveleti szintje (logika), amely minden anyagot a fogalom tartalmaként képes lényegi értelemben megformálni, azaz nem az anyagi világ az elsődleges. (b) A logikailag megformált anyagot – mint a fogalom jelentését, mint ismeretet – már nem lehet az objektív anyagi világ visszatükrözésének tekinteni. A hegeli álláspont szerint „minden a fogalom”, azaz a szellem az elsődleges, a fogalom (eszme) a szubjektív, az objektív és az abszolút szellem konstrukciói. A konfúzió, mint jeleztük, a tudományos materializmus és a hegeli szellemfilozófia összekapcsolására vezethető vissza.

II. A forenzikus azonosítás elmélete

A. A forenzikus azonosítás elméletét a disszertáns az értekezés három további részében fejt ki. Az értekezés *második* része (A bűn jelenségeiről való tudományos gondolkodás forradalma) tárgyalja a kriminalisztika tudományának és a forenzikus megismerés tudományos elméletének a kialakulását, ez a fejezet válaszol a keletkezés kérdésre. A keletkezés összefüggésben (Az önálló kriminalisztikai diszciplína kialakulása) már tárgyalja a kriminalisztikai megismerés ismeretelméleti-módszertani problémáit, és már itt nyilvánvalóvá válik a Bevezető gondolatokban bemutatott filozófiai pozíció belső ellentmondása és szinkretizmusa.⁴⁰ Ugyanakkor már ebben részben, a bűn pszichikai jelenségeinek elemzése során, a disszertáns megkezdi saját ismeretelméleti pozíciójának (tükrözélmélet) a cáfolatát. Az önálló kriminalisztikai diszciplína kialakulásának tárgyalása az ismeretelmélet és logika I. 5. pontban bemutatott elemzésével zárul.

B. Az értekezés *harmadik* része (A forenzikus azonosítás szakágain belül és között uralkodó feszültségek forrása) a forenzikus megismerés (azonosítás) eljárását, illetve műveleteit (azonosítás szűk értelemben, klasszifikáció, individualizáció, asszociáció, rekonstrukció, mint azonosítás tág értelemben), illetve az individualizáció problémáját, a hagyományos és a bayesiánus paradigmát, illetve ezek a konfliktusát tárgyalja. Ez a rész a kriminalisztikai megismerés problémáinak tárgyalásával, kapcsolódva az előző rész hasonló fejtegetéseivel, a felépülés kérdésére válaszol, s a maga egészében úgy tekinthető, mint az értekezésben képviselt ismeretelméleti álláspont (tükrözélmélet) és a tény dologfogalmának a cáfolata.

C. Az értekezés *negyedik* részében (A forenzikus azonosítás logikája) a disszertáns a bűn *jelensége* és a bűn jelensége megkülönböztetéséből kiindulva fejt ki magát az elmélet. A megkülönböztetés a bűnjelenség megközelítésmódjainak különbségét fejezi ki, és igazolja az áttérést a bűnjelenség (egész-világ) tapasztalati megismeréséről a jelenségek lényegének (világ-egész), azaz magának a *bűnlényegnek* a fogalmi megragadására.⁴¹ Ahhoz ugyanis, hogy az ügyészeket meg lehessen szabadítani téveszméiktől, a konkrét nyommal kapcsolatban felállított versengő hipotézisek között a nyomozási és bizonyítási eljárásban dönteni lehessen,⁴² s hogy egyáltalán a kognitív torzítások kiküszöbölhetőek legyenek, a kriminalisztikának a racionális filozófiai gondolkodás (logika) segítségével el kell hagynia a tapasztalati megismerés terepét. A forenzikus megismerés „korszerűsítésének” egyedül helyes útja, amely lehetővé teszi a kriminalisztika fejlődését, a tapasztalati megismerés eredményeinek induktív összegzése helyett a logikai elemzés, melynek célja a bűnlényeg vagy bűnsubstancia feltárása, azaz a bűn generikus általános fogalmának, mint eszmének (abszolút igazság) a meghatározása a hegeli dialektikus logika alkalmazásával. Az értekezés álláspontja szerint ugyanis a bűnlényeg logikai megismerése az abszolút feltétele és mércéje a forenzikus azonosítás *minden* formájának, csak ezáltal valósulhat meg a kriminalisztikai gondolkodás és megismerés forradalma.

Alapállítások. Az azonosítás logikai elméletének a kidolgozása, indítékát tekintve, a forenzikus tapasztalat elemzéséből következő teoretikus belátáson, illetve meggyőződésen alapul. A forenzikus tudományok művelőinek közvetlen tapasztalata az azonosítás gyakorlati feladatainak a megoldása során, hogy a kétértékű, az igaz és hamis megkülönböztetését alkalmazó logika nem alkalmas a nyom eredetének, a nyomképzőtől való származásának egyértelmű megállapítására. A kétértékű logika ellentmond a forenzikus tapasztalatnak, amelynek a dolog (nyomképződés) természete folytán állandóan bizonytalansággal,

⁴⁰ Vö. I. 5.

⁴¹ A nézőpontváltást jelző írásmód (bűn *jelenség* versus bűn jelenség) azt implikálja, hogy a forenzikus azonosítás során magának a bűnnek a lényegét, a bűnsubstanciát ismerik meg az általános fogalomban.

⁴² Vö. i. m. 114-117. III. 4. 6. Az ügyész téveszméje. III. 4. 7. Vita.; 118-130. III. 5. Kognitív torzítások.

átmenetekkel, pontatlanságokkal kell számolnia. A forenzikus tapasztalat eredendően *kontingens*, ami elsődlegesen az igazságigények versengését és eldöntését szabályozó „objektív mércék” hiányában nyilvánul meg. A szakértői diskurzusokban az „egyes szakértők lényeges azonosítási ismérvek nyilvánítanak azt, amelyet más szakértők lényegtelennek vélnének, és fordítva”, és a versengő álláspontok között interszjektíve érvényes, objektív mércék nélkül nem lehet meggyőzően, a bizonytalanságot a minimumra szorítva dönteni.⁴³ Az ebből következő teoretikus belátás két kapcsolódó állításban foglalható össze.

(a) Az első állítás szerint a forenzikus tapasztalat értelmezésére csak egy olyan háromértékű logika alkalmas, amely az igazság és hamisság közötti határok elmosódott voltából, alapvető meghatározhatatlanságából, fuzzy-jellegéből indul ki, s szemantikai tényként kezeli a részlegesen vagy eldönthetetlenül igaz állításokat, illetve az ilyen állítások lehetőségét,⁴⁴ és bevezeti az „eldönthetetlen harmadik” logikai értéket,⁴⁵ de ennek ellenére megőrzi az igazságképességét, azaz tudományos jellegét. Ennek a követelménynek az értekezés szerint az „elmosódott halmazok” (fuzzy-set) elmélete felel meg, amely harmadik logikai értéként bevezeti a részleges vagy eldönthetetlen igazság fogalmát.⁴⁶ A fuzzy halmazelmélet és a forenzikus szaktudományok „között interdependencia” áll fenn, „közös filozófiai gyökereik” vannak, ezért a fuzzy-logika alkalmas az egyes szaktudományokon belüli és a szaktudományok közötti feszültségek filozófiai feloldására.⁴⁷ A feladat ennek megfelelően kettős. A forenzikus megismerésnek a fuzzy-logikát egyfelől összhangba kell hoznia a büntetőjog tudományok és a büntetőeljárás normatív elvárásaival,⁴⁸ másfelől meg kell vizsgálnia, hogy ez a logika valójában *miért* és *milyen módon* alkalmas a forenzikus tapasztalat értelmezésére.

(b) A második állítás szerint a *miértre* és a *módra* irányuló kérdésre a forenzikus tudományok csak akkor tudnak válaszolni, ha a fuzzy halmazok logikáját összekapcsolják a hegei dialektikus logika Szigeti József által adott értelmezésével.⁴⁹ Az összekapcsolás azért lehetséges, mert a forenzikus tapasztalat kontingens jellegének *okára* vonatkozó kérdésre – a probléma lényegét megvilágító értelemben – csak a dialektikus gondolkodás képes megfelelő

⁴³ I. m. 138. A forenzikus tapasztalat mind a tárgyat, mind a tárgymegismerést tekintve kontingens, azaz se nem szükségszerű, se nem lehetetlen: *mindig másként is lehetséges*.

⁴⁴ A részben igaz állítások is nyelvi formában kifejezett döntések (beszédcselekvések), és mint „harmadik értékek” jelzik, hogy az „értelem” nem az objektív anyagi világban, „tőlünk függetlenül” képződik, hanem az emberi cselekvés és nyelv (kommunikáció) szociális (társadalmi-kulturális) összefüggésében, ahol különböző nézőpontokból megalkotják – azaz megértik, értelmezik, magyarázzák, vitatják stb. – a „világ”, az „anyag”, a „természet”, a „szellem” stb. fogalmait.

⁴⁵ A binárisan eldönthetetlen harmadik érték a „sem-sem” és „is-is” típusú állításokkal megnyitott logikai térben pozícionálható és értelmezhető. Szabó Miklós leírását módosítva, a következő állítás-típusok különböztethetők meg: (a) „nem teljesen igaz az, hogy...” (igazságot minősítő kvantor); (b) „véltetően nem lehetséges az, hogy...” (lehetségességet minősítő kvantor); (c) „változó a valószínűsége annak, hogy...” (valószínűséget minősítő kvantor) Vö. Szabó Miklós levele (2019.08. 01). A problémához, s általában a logikai rendszerek, s ezen belül a deviáns logikák tanulmányozásához lásd Szabó Miklós: *Trivium. Gramatika, logika, retorika joghallgatók számára*. Miskolc, 2001, Bíbor Kiadó, különösen 155-192; Szabó Miklós: *Logica magna. Utazások a logika birodalmában*. Miskolc, 2014, Bíbor Kiadó, különösen 101-172.

⁴⁶ Vö. 131-133.

⁴⁷ Vö. uo.

⁴⁸ Vö. 133. Ez a követelmény azt jelenti, hogy a jog (büntetőjog) kétértékű logikája (jogszerű: érvényes/jogszerűtlen: nem érvényes), a büntetőjog bináris kódja (bűncselekmény/nem bűncselekmény; bűnös/nem bűnös) jelenti a kriminalisztikai megismerés normatív keretét és korlátját. Értelemszerűen mást jelent döntést hozni a tudományos megismerésben, és mást a büntetőeljárás során. A forenzikus tudományok ehhez, pontosabban: a büntető törvény különös részében található tényállások leírásához kapcsolódva határolják körül a nyomképzők „azonosság-halmazait” (vö. i. m. 138-139., 185.).

⁴⁹ Ez az összekapcsolás az elméletalkotás legnehezebben érthető és a leginkább problematikus művelete (vö. Ellenvetések. jelen tanulmány ...).

választ adni. A forenzikus tapasztalat ugyanis azért bizonytalan, nehezen előre jelezhető, kiszámíthatatlan és nyugtalanító, mert *eleve* dialektikus szerkezetű, azaz az objektív (ontológiai) ellentmondás elve mentén szerveződik, amely a létezés *lényegszintjén* – az „aufheben” kifejezéssel jelölt dialektikus mozgásban⁵⁰ – kapcsolja össze a tárgyat, a tárgymegismerést (tudomány) és tárgymegismerés megismerését (filozófia), s ezáltal garantálja a forenzikus megismerés igazságképességét, tudományos jellegét. Ennek megfelelően a forenzikus logika „első és egyben legfontosabb ontológiai törvényszerűsége, hogy a *forenzikus ellentmondás objektív, azaz tőlünk függetlenül létezik*”.⁵¹

A fuzzy halmazok logikája és az objektív szellem dialektikus logikája eszerint a kontingencia-tapasztalat problematizálásában, a logikai kétértékűség kritikájában és elutasításában kapcsolódnak, de a reflexió különböző szintjein végzik műveleteiket. A fuzzy-halmaz elmélet a forenzikus megismerés *jelenségszintjén* jelzi (reflektálja) ugyan a kontingencia-problémát, a kétértékű logika elégtelenségét, de nem képes a *bűn* jelenségvilág mögötti *lényegének* a megragadására, a forenzikus megismerés (fogalomalkotás, ítéletalkotás, következtetés, bizonyítás) tulajdonképpen „alanyának” a meghatározására. A forenzikus tudományok a tárgy és önmaguk (azaz saját megismerésük) *lényegszintjét* és ezzel az *abszolút igazságot* csak a dialektikus gondolkodás segítségével érhetik el.⁵² Ehhez két további érv kapcsolódik. (a) Az egyik szerint a dialektikus gondolkodás és megismerés természetének, azaz a dialektikus ellentmondásban rejlő azonosság-mozzanat szerkezetének a fogalmi tisztázása azért elkerülhetetlen, mert a „forenzikus tudományok művelőinek” tevékenységét, anélkül, hogy ennek tudatában lennének, *eleve* a szellem dialektikus logikája irányítja.⁵³ (b) A másik szerint a fuzzy halmazok és a forenzikus azonosítás logikáinak „filozófiai gyökerét” az ellentmondás dialektikus értelmezése jelenti, a lényegét tekintve ez az alapja annak, hogy a „*két diszciplína logikája közös logikai kalkulusokra vezethető vissza*”,⁵⁴ amelyek értelemszerűen meg kell, hogy feleljenek a logikai kalkulusok megalkotásával szemben támasztott követelményeknek.

Forenzikus ellentmondás. A forenzikus tapasztalat és azonosításának dialektikus szerkezete abban nyilvánul meg, hogy a nyomképző leírása során a szakértőnek mindig két különböző időpontban, pontosabban a mindenkori jelen *két* különböző fázisában képződött *nyomot* kell összehasonlítani, s a nyomképzők összehasonlító elemzése alapján kell a *közös eredetet* (azonosságot) megállapítani. Az egyik a *tényleges* (vagy kérdéses) nyom, amelyet az elmúlt jelen „itt és most”-jában a cselekmény elkövetője okozott, a másik a *konstruált* (vagy referencia) nyom, amelyet a jelen jelenjének „itt és most”-jában összehasonlítás céljából a tudományos megfigyelő hozott létre. A *tényleges* és a *konstruált* nyomot az időbeliség, valamint a cselekvők, illetve cselekvési módok különbözősége választja el egymástól. „Az azonosságot kimondó forenzikus következtetéseket ellentmondásossá teszi az a tény, hogy azokat a szakértő a nyomképzőre vonatkozóan két különböző „itt és most”-ban (közelebbről: „ott és akkor” – „itt és most”) képzett nyom összehasonlítása révén alkotja

⁵⁰ Az „aufheben” ige jelentése: „megszüntetni”, „megőrizni”, „felemelni”. Az ige a tézis (állítás), antitézis (tagadás), szintézis (tagadás tagadása) onto-logikai műveleteit mint folyamategységet jelöli, a létezés és gondolkodás együttmozgását, amelyben a tagadott tartalmak megszüntetve megőrződnek a fogalom (eszme) végső reflexiós szintjére történő felemelkedéssel.

⁵¹ I. m. 136. (Kiemelés: Cs. K. L.)

⁵² Vö. 46., 47. lábjegyzet.

⁵³ Vö. i. m. 135.

⁵⁴ I. m. 179. A forenzikus azonosítás logikájának a kulcsát az „azonosság és nem-azonosság (különбözőség) azonosságának” a logikai képlete jelenti, amelyet az értekezés Szigeti József interpretációját követve, nem az „ellentétek egybeeséseként” (Nicolaus Cusanus), hanem az „ellentétek egységeként” (G. W. F. Hegel) fog fel (vö. i. m. 136-139.).

meg.”⁵⁵ Míg a bűncselekmény elkövetőjének azonosítására irányuló *gyakorlati* kérdés az, hogy a két nyom vajon ugyanazon nyomképzőtől származik-e, addig az azonosítási eljárás *elméleti* kérdése a következő: Milyen értelemben keletkezik ellentmondás a nyomképződés időbeli és cselekvésbeli különbözőségének a tényéből, illetve abból, hogy az azonosságra vonatkozó állítást a tudományos megfigyelőnek összehasonlítás révén kell meghoznia és bizonyítania? A jelzett ellentmondás milyen jellegű, milyen értelemben kell *objektívnek* és *dialektikusnak* tekinteni? Az értekezés álláspontja szerint a forenzikus ellentmondást a tudományos materializmus nézőpontjából kell objektívnek (tükrözélmélet) és dialektikusnak (logika) tekinteni.⁵⁶

Nyomképző fogalma. A forenzikus megismeréssel szemben támasztott alapvető követelmény, hogy a nyomképző fogalmának lehetővé kell tennie a nyomképződés folyamatának a megértését, egzakt leírását, a forenzikus ellentmondás megoldásával a saját alkalmazását és a hasonló esetekre vonatkozó előrejelzést, azaz az indukciós probléma végleges megoldását.⁵⁷ Az értekezés a logikai probléma felvetésének és megoldásának az összefüggésében a következőképpen határozza meg nyomképző fogalmát.

(a) A logikai probléma. A fogalomnak a hozzárendelt állítmány segítségével egyszerre-egyidejűleg kell tudni azonosként leírni a nyomképződés *időben* és *cselekvésben* elváló módjait, vagyis a tényleges és a konstruált nyomot. Ezért abból a lehetőségből kell kiindulni, hogy az alanyhoz (nyomképző) az állítmány (azonos) „egyszerre és ugyanazon vonatkozásban (forenzikus azonosítás) hozzá is tartozhassék, meg nem is („ott és akkor képzett nyom” – „itt és most képzett nyom”)”.⁵⁸ Az értekezés amellet érvel, hogy az arisztotelészi logika azért nem alkalmas az alany (nyomképző) fogalmi leírására, mert az ellentmondás (és a kizárt harmadik) formális logikai elvei *per se* kizárják annak lehetőségét, hogy olyan fogalmat alkossanak a nyomképzőről, melynek segítségével egyszerre-egyidejűleg tudják állítani az alany (nyomképző) azonosságát és különbözőségét (nem-azonosságát). A kétértékű logika lehetetlenné teszi, hogy az állítások a nyomképződés tényleges – a jelenség és a lényeg reflexiós szintjén végbemenő, a fogalom által közvetített – folyamatát írják le. Ha a tényleges és a konstruált nyomot a formális kétértékű logikával írják le, akkor a nyomképződés folyamatát két, egymástól független „eseményként” lehet csak felfogni, szükségképpen elválnak az „ott és akkor” (tényleges), illetve az „itt és most” (konstruált) keletkezett nyom, amelyek így nem közvetíthetők, azaz nem határozhatók meg egy közös fogalom jelentéstartalmaként. Ha a forenzikus diskurzusban az arisztotelészi logika alapján érvelnek, akkor a szakértőknek nem lehetne a két egymástól különböző nyomképző „elvont azonosságát” állítani.⁵⁹

(b) A logikai probléma megoldása. Az értekezés szerint a nyomképző fogalma a nyomképzőt mint „önmagában ellentmondó *dolgot*”⁶⁰ jelöli, a fogalom jelentését adekvát (azaz a dolognak megfelelő) módon az „azonosság és nem-azonosság azonossága” logikai

⁵⁵ I. m. 135.

⁵⁶ Vö. i. m. 136. A materialista dialektika képes „magát a dolgot” – azaz a nyomképző „belső természetét”, „szubsztanciáját” – az azonosság és nem-azonosság (különbözőség) azonosságaként leírni, s az ellentmondást a nyomképző általános lényegfogalmában egységként, a tényleges és konstruált nyom azonosságaként megragadni. Az általános fogalomban megragadott *egység* értelmezése kapcsán azonban óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy a dialektikus logikai megismerés menetében mikor lehet az azonosság „elvont” és „konkrét” forma-meghatározásáról és ezek kapcsolódásáról beszélni (vö. 4. számú ábra interpretációja).

⁵⁷ Vö. i. m. 177-185. A forenzikus predikáció (IV.6.) és Az indukciós probléma megoldása (IV. 2.7.) c. alfejezeteket.

⁵⁸ I. m. 136.

⁵⁹ Vö. i. m. 179., 185.

⁶⁰ Vö. Hegel-idézet, 136. A „dolog” hegeli fogalma egyszerre-egyidejűleg jelöli a tárgyat, a tárgy megismerését, a tárgymegismerés megismerését, melyek egységét történelmi folyamatként, azaz a „dolognak” a magánvalóság állapotából és magáért valóság szintjére való belső fejlődésként kell felfogni.

képlete írja le.⁶¹ A nyomképző fogalma és a nyomképző csak együtt gondolható el, egyfelől a jelenség (látszat) és lényeg megkülönböztetésének *ontológiai*-logikai, másfelől az egyes, különös, általános megkülönböztetésének *ismeretelméleti*-logikai szintjén. Ennek megfelelően minden egyedi nyomképzőt a jelenség (különösség) és a lényegiség (általánosság) szintjeinek szükségszerű kapcsolódásaként kell felfogni. „Nincs olyan egyedi nyomképző, ami ne két szükségszerűen létező szféra: különös (jelenség) és általános (lényeg) egysége, azonossága lenne. Következésképpen bármely lehetséges nyomképzőről legyen is szó, e két szféra kölcsönhatását minden esetben meg kell adnunk, hiszen a nyomképzőt csak így tudjuk a maga objektív igazságában feltárni, és az adott büntetőüggyel összefüggésben azonosítani.”⁶² A két szintet a logika – mint a *szellem* önmozgása – közvetíti.⁶³ A logika közvetítő mozgása irányítja a megismerést a lényegi általános fogalom *elvont* meghatározásától a *konkrét* meghatározás felé, amely mint „eszményi alak” a forenzikus azonosítás „objektív mércéjeként”⁶⁴ kell hogy szolgáljon. A közvetlen tapasztalatban *egyedi* jelenségeként adott nyomképző – daktiloszkópiai példával a voláris bőr – nem azonosítható tapasztalatilag, mert a közvetlen tapasztalat elfedi a jelenség és lényeg azonosságát, amely fogalmi alakjában pusztán *elvont* meghatározásként tételeződik a mindennapi és az empirikus tudományok nyelvhasználatában. Ezért a tapasztalati megismerés „a nyomképző egyoldalú azonosítása lenne. Mert a nyomképző ezen kívül mindaz, amilyen változásokra általában képes. Vagyis minden nyomképző két, világosan megkülönböztethető oldalból áll. Az egyik a *tételezett* arculata, ahogyan itt és most létezik (A); a másik pedig a *változási lehetőségeinek teljes köre*, mindannak belső feltétele, amivé egyáltalán átalakulhat (nem-A). A forenzikus azonosítás szaktudományainak különösen a nyomképző nem-A oldalára kell fókuszálniuk”, a példaként választott esetben „a voláris bőrszerkezet azonosítható *természetére*”, vagyis az általános fogalomban megragadható lényegére.⁶⁵ Az általános fogalom a *lényeg*, mint „eszményi alak” meghatározása a „maga *konkrét* totalitásában”. A fogalom „valóságghú” megalkotását – vagy másként: igazságát a meghatározás valóságnak való megfelelése értelmében – a forenzikus logika garantálja, amely „elutasítja azt a felfogást, hogy a nyomképző természete (ti. a „lényege”) csupán a külső körülményekből adódik. *A forenzikus logika szerint minden nyomképző természete egy meghatározott (belső) természet.* Legyen képes a nyomképző bármely sokféle változásra is, abszolúte minden lehetséges formát soha és sehol sem tud magára öltetni. Következésképpen: a nyomképző – esetünkben a voláris bőr – természete egybeesik lehetséges változásainak határaival, azokkal, amelyek keretén belül formaváltozásai egyáltalán létrejöhetnek.”⁶⁶

(c) Forenzikus azonosítás. Az alapkérdés tehát az, hogy ilyen filozófiai előfeltevések alapján a forenzikus szaktudományoknak végül is *mit* és *hogyan* kell megismerniük,

⁶¹ Vö. 52. lábjegyzet.

⁶² I. m. 139. (Kiemelés: Cs. K. L.)

⁶³ Vö. i. m. 95.

⁶⁴ Vö. i. m. 138.

⁶⁵ I. m. uo. (Kiemelés: Cs. K. L.). A nyomképző „tételezett arculata” kifejezés feltételezhetően a „tényleges nyom” és a „konstruált nyom” általunk bevezetett megkülönböztetését jelöli. Az értekezés a nyomképző fogalmát a nyom „hordozójára” redukálja. Azonban a redukcionista értelmezés alapján is felvetődik a kérdés, hogy a lényegreflektáló általános fogalomban, a nyomképző „eszményi alakjában” megragadható-e és hogyan az adott nyomképző (voláris bőr) „változási lehetőségeinek teljes köre”? Ez lehetséges tapasztalattudományi megismerés nélkül? Vagy inkább arról van szó, hogy a tudás és nemtudás feszültségét jelezve folyamatosan az adott nyomképző problematizálására, az eddig alkalmazott tárgyleírások felülvizsgálatára kényszeríti a szaktudományi kutatásokat?

⁶⁶ I. m. 176. Visszaulva a korábban jelzett filozófiai konfúzióra (vö. 34.,35. lábjegyzet) kérdésessé válik a tudományos materializmus valóságfogalma. Ha ugyanis az általános fogalom, mint lényeg szükségszerűen létezik a szellem logikai önreflexiójában – a 4. számú ábra szerint A-ban *elvont* totalitásként, a C-ben *konkrét* totalitásként (vö. i. m. 139.) –, akkor óhatatlanul felvetődik a kérdés, hogyan fogja fel az értekezés a „valóság” fogalmát: az anyagi (természet) vagy a szellemi (fogalom) elsődlegessége alapján?

kutatniuk. Az értekezés döntő érve szerint a forenzikus szaktudományoknak el kell hagyniuk a tapasztalati megismerés tartományát ahhoz, hogy egyáltalán megértsék és uralni tudják a forenzikus tapasztalat kontingenciáját, a szaktudományi diskurzusok bizonytalanságát, a nyomképzők egzakt meghatározása érdekében folyó véget nem érő szakmai vitákat. Ehhez a nyomképző általános fogalmi lényegére, mint „eszményi alakra”, mint az azonosítás „logikai alapjára” és „objektív mércéjére” irányuló kutatások szükségesek. „A feladat tehát kifejezetten az, hogy a nyomképzőt a zavaró körülményektől elvonatkoztatva, a maga tisztaságában fogjuk fel. Mert szükségszerűen téves azonosítási következtetések fakadhatnak abból, ha nyomképzőt rögtön a maga konkrét formájában vesszük elemzés alá... Az adott forenzikus szaktudománynak legelőször maradéktalanul meg kell határoznia kutatási tárgyának, a nyomképzőnek a fogalmát, generális általánosát... Az eszményi alakot ezután reflektálnunk kell – mint objektíve meghatározott mércét – az anyagi világban létező nyomképzők valamelyikére, hogy aztán feltárjuk, hogy a szóban forgó nyomképző – esetünkben: a voláris bőr – mennyiben tér el ettől a maga konkrét totalitásában vett fogalmi alakjától, és melyek voltak azok az okok, amelyek e fellelt módosulásokat előidézték.”⁶⁷ A forenzikus szaktudományok közvetlen tapasztalatában, mivel „minden létező objektum alá van vetve környezete módosító hatásainak... egyetlen nyomképző sem fordulhat a maga abszolút tisztaságában”, ezért egyik sem szolgálhat mércéként. „Következésképpen a nyomképzőt a maga *eszményi* mivoltában, *fogalma* szerint kell alapul vennünk, ami ugyan közvetlen tapasztalati adottságában soha seholy nem fordulhat elő, de szabatosan leírható, és így a forenzikus azonosításban szabatos mércéként alkalmazható... Ennek során a *tapasztalati tényanyagból* kell kiindulni, de csupán azért, hogy szóban forgó nyomképzőt a maga *eszményi, ideális alakjában, fogalma* szerint ragadhassuk meg. Így olyan alakban írjuk le, ahogyan a közvetlen tapasztalati adottságában seholy nem lelhető fel, de ez az *egyedüli lehetőség* arra, hogy a nyomképző szabatos azonosítását eredményezze.”⁶⁸

A forenzikus azonosítás logikájának a célja és feladata az idézett szöveghelyek szerint a nyomképző generikus általános lényegfogalmának a megalkotása és alkalmazása, amely egy „alulról-felfelé futó determináció” formájában megy végbe. Az alkalmazás az általános fogalom mint logikai alap segítségével a forenzikus ellentmondás feloldását és az adott eset konkrét megoldását jelenti. Bármilyen nyomképzőről legyen is szó, generikus általános lényegfogalmuk megalkotása és alkalmazása, vagyis az adott ügyben releváns nyomképző azonosítása a 4. számú ábra szerint megy végbe. Az ábra, interpretációnk szerint, a fogalom meghatározásának a menetét, az elvont azonosságtól a konkrét azonosság felé haladó mozgást, és a forenzikus azonosításban rejlő ellentmondás feloldását hivatott szemléltetni. S egyúttal felveti azt a kérdést, hogy a kriminalistáknak vajon mit is kell világossá tenni, elmagyarázni a büntető igazságszolgáltatás képviselői számára.⁶⁹

Az *A* kör (tézis: lét) az azonosítás kiinduló helyzetét, az egyedi bűnjel létezésében a jelenség és lényeg közvetlen egységét, illetve a bűnjelenség közvetlen tapasztalatát – az egyedi bűnjel (nyomképző) észlelését – szemlélteti. Itt a lényegi általános fogalom még *elvont* (nem-reflektált) totalitásként van adva: a jelenségben *nem* jelenik meg a lényeg, vagyis a dolog a magánvalóság állapotában van. A *B* kör (antitézis: lényeg) azt a fogalmi mozgást

⁶⁷ I. m. 139-140.

⁶⁸ Uo. (Kiemelés: Cs. K. L.)

⁶⁹ Galton elmélete „rászorította a kriminalistákat arra a szükségszerűségre, hogy – a forenzikus tudományok keretein belül – magyarázzák meg a büntető igazságszolgáltatás számára azt az *elvont azonosságot*, amelyben az *azonosító* objektumok („ott és akkor” – „itt és most” keletkezett nyom) feszültsége az *azonosítandó* objektum (nyomképző) mozgásában, dinamikus állapotában oldódik fel, a nyomképző lényegi általánossága tehát végső soron az, hogy feloldja magában az „ott és akkor” – „itt és most” keletkezett nyomból visszatükröződő reflexív ellentétek feszültségét.” (I. m. 179.) Az idézett állításokkal kapcsolatban a megválaszolandó kérdés a következő: milyen célból mit mivel és hogyan kell azonosítani, illetve a nyom és a nyomképző megkülönböztetését szem előtt tartva melyiket kell azonosító és azonosítandó objektumnak tekinteni?

szemlélteti, ahogyan az általános a saját tagadásával (A és nem-A) elszakad a közvetlen tapasztalattól, az egyedi bűnjel (nyomképző) észlelésétől. A tagadás, mint a tiszta fogalmi gondolkodás logikai aktusa (teoretikus döntés) megszünteti a jelenség és lényeg közvetlen, egyedi bűnjelben (nyomképzőben) adott létezésességét, a megismerés a lényeg szintjére emelkedik: a jelenségben *megjelenik* a lényeg, a nyomképző „belső természeté” hozzáférhetővé válik a megismerés számára, vagyis a dolog a magáért valóság szintjére emelkedik. A lényegszinten történik a forenzikus szaktudományok megismerési céljának és kutatási tárgyának a kijelölése. A nyomképző „belső természetének” a megismerése a generikus általános lényegfogalom meghatározására, azon „törvényszerűségek”, illetve „alapelvek”, „axiómák”⁷⁰ feltárására irányul, amelyek az igazságügyi szakértők számára lehetővé teszik annak a *ténynek* a tudományos magyarázatát, hogy a nyomképzők az állandóság és individualitás *lényegi* tulajdonságával rendelkeznek, s ezáltal az időbeli változástól függetlenül önmagukkal azonosak maradnak, illetve azonosság-halmazokat képeznek. Ez a nyomképző forenzikus azonosításának szaktudományi szakasza.⁷¹ A C kör (szintézis: fogalom) a fogalmi mozgás végpontját, a lényegi általános fogalom *konkrét* (reflektált) totalitását, az azonosság és nem-azonosság azonosságát, mint az ellentétek egységét szemlélteti. A C ábra szerint a generikus általános fogalom (azonosság=bűnlényeg) a forenzikus azonosítás *logikai alapjaként* lehetővé teszi a forenzikus ellentmondás feloldását, a konkrét nyomképző azonosítását.

A forenzikus megismerés, mint a nyomképző azonosítása, így két, illetve három szintűvé válik. A nyomképző generikus általános lényegfogalmát feltáró filozófiai-logikai elemzés képezi az első megalapozó szintet, amely vezérli a forenzikus szaktudományok tapasztalati megismerését. Meghatározza a kutatási tárgy „eszményi alakját”, az azonosítás „logikai alapját”, az azonosítási állítások igazsága megállapításának „objektív mércéjét”, és azt az *egyedül* helyes módszert, amely lehetővé teszi, „hogy a forenzikus tudományok szabatosan megismerhessék” a nyomképzőt.⁷² „A forenzikus azonosítás *igazi módszerének helyes* alkalmazása esetén tehát először mindig a nyomképző *generális általánosának, szubsztanciájának* a feltárására kell törekednünk. Ti. ahhoz, hogy a forenzikus tudományok szabatosan megismerhessék, a nyomképzőt, előbb abban az alakjában kell feltárniuk és rögzíteniük, amelyekben a közvetlen tapasztalati adottságában sohasem fordulhat elő... Az eszményi alaknak (ti. a generikus általános fogalomnak) a *maga konkrét totalitásában* való meghatározása a fentiek szerint⁷³ ... kulcsfontosságú.”⁷⁴ A szaktudományi kutatás képezi második szintet, amely az igazságügyi szakértők munkáján keresztül – a felderítés, a vádemelés, a tárgyalás diskurzusaiban – közvetíti és érvényre juttatja a generikus általánost a büntetőeljárásban (harmadik szint).⁷⁵ A konkrét büntető ügyek feltárásában és elbírálásában a három szint együtt teszi lehetővé annak a nyomképzőnek az azonosítását, amely az adott esetben a nyomot és a nyomot okozó-létrehozó nyomképzőt (bűnjel) potenciális jogi bizonyítékká, a vádemelés alapjává és a tárgyalás (bizonyítás és döntés) témájává teszi.⁷⁶

⁷⁰ Vö. i. m. 177.

⁷¹ Vö. i. m. 175.

⁷² Vö. i. m. 176.

⁷³ A szöveg helye a voláris bőr „belső természetének”, „szubsztanciájának”, „tudományos törvényszerűségeinek” a leírását követő összefoglaló, A nyomképző generális általánosa című alfejezetben (IV. 2. 5.) található.

⁷⁴ I. m. 175-176.

⁷⁵ Az filozófiai-logikai megismerés szintjét, s ezen belül a konkrét logikai alkalmazás két szintjének a megkülönböztetését átfogóan a 4. számú ábra szemlélteti. A szaktudományi megismerésben történő alkalmazást, mint második szintet, a B kör, a büntetőeljárásban történő alkalmazást, mint harmadik szintet, a C kör ábrázolja.

⁷⁶ A forenzikus azonosítás harmadik szintjén, az összehasonlítás során történik a forenzikus ellentmondás konkrét-gyakorlati feloldása, a tényleges és a konstruált nyom azonos eredetének a kimutatása, s ezzel a *bűnjel* konstrukciója. A potenciális (nyomozás) és tényleges (tárgyalás) jogi bizonyítékként szolgáló bűnjel a nyom és a

Szaktudományi alkalmazás. A forenzikus azonosítás logikájának alkalmazását az értekezés a helyszíni ujjnyomatok azonosításának a nehézségeivel szemlélteti. A daktiloszkópia alapvető gyakorlati problémája, hogy az emberi ujjnyomaton található papilláris vonalak alapján minden kétséget kizáróan meg lehet-e állapítani a tényleges nyom és a konstruált nyom azonosságát, s ezzel a bűncselekmény elkövetőjének a személyét. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha „létezik” és érvényesül a papilláris vonalak egyediségének (csak egy konkrét személyre jellemzőek) és állandóságának (a konkrét személy élete során *változatlanok* maradnak) általános törvényszerűsége. Ez a kiinduló helyzet rákényszeríti a daktiloszkópiát egy alapvető elméleti probléma megoldására; a biológiai és orvosi tudományokkal együttműködve ugyanis empirikus kutatásokkal kell kimutatnia, hogy a voláris bőr struktúrájának egyedisége és állandósága minden emberi lényre érvényes törvényszerűségeken alapul. A daktiloszkópiának tehát azt kell bizonyítania, hogy ilyen törvényszerűségek „léteznek”, és rendelkezésre állnak azok a módszerek, amelyekkel feltárhatók s a forenzikus azonosítás során alkalmazhatók. Az értekezés a „mi a voláris bőr” kérdésre válaszolva összefoglalja⁷⁷ a voláris bőr szerkezetével, keletkezésével, változási lehetőségeivel foglalkozó legújabb kutatási eredményeket. A tudományos ismeretek empirikusan bizonyítják az állandóság és individualitás törvényszerűségének létezését és alkalmazhatóságát, valamint azt, hogy nemcsak a voláris bőr, hanem minden, az ember biológiai-organikus felépüléséhez kötődő nyomképző esetén (genetikai nyomok) szükségszerűen érvényesülniük kell.

Az értekezés gondolatmenetében a daktiloszkópiai elemzésből *következik* a „nyomképző generális általánosának, szubsztanciájának” a meghatározása. „Könnyen lehet, hogy a fentiekről mindmáig teljesen rosszak a dermatogfiliai elképzeléseink. Akkor sem tagadhatja senki, létezik az a „*valami*”, amit egyelőre a voláris bőr *állandóságának*, illetve *individualitásának* nevezünk. Hogy Galton törvényei segítségével képesek vagyunk a voláris bőrnek, mint nyomképzőnek a forenzikus azonosítására. És ez a helyzet minden esetben a *fogalommal*, amennyiben azt a *közvetlen tapasztalati adottságokból kiinduló és megfelelően elvégzett elvonatkoztatás segítségével alkotjuk meg.*”⁷⁸

A dermatogfiliai elemzés és a 4. számú ábra összenézéséből arra lehet következtetni, hogy a tudományosan bizonyított „törvényszerűségként” és „alapelveként” értelmezett *állandóság* és *individualitás* képezi a nyomképző (voláris bőr) szubsztanciáját (magáért való dolog), az „eszményi alakot a maga konkrét totalitásában”, egyszóval a generikus általános lényegfogalmat. Vagy másként fogalmazva: a bűn-lényeget kifejező generikus általános fogalom jelentésének közelebbi meghatározása az állandóság és egyediség ismerveivel adható meg. Ha pedig ez így van, akkor a fogalomalkotásnak a közvetlen tapasztalati adottságokból kiinduló szaktudományi megismerés eredményein kell alapulnia.

Az értekezés szerint ezek alapján a nyomképző generikus általános lényegfogalma jelenti azon általánosan igaz állítások lehetőség-feltételét, amelyeket a szaktudományi megismerésnek kell produkálni, és amelyek a forenzikus azonosítás objektív mércéjeként szolgálnak az egyes esetekben. Az értekezés ilyen általánosan igaz szaktudományi állításnak

nyomképző összekapcsolása.

⁷⁷ Vö. i. m. 141-174. (IV. 2.4.)

⁷⁸ I. m. 175. (Kiemelés: Cs. K. L.) Emlékeztetőül a Galton-törvények tézis formában: (a) Minden emberi lénynek élete folyamán egyedi módon formálódik ki az ujjnyomata, így nem létezhet két ember azonos ujjnyomattal; egy ilyen azonosság esélye 1: 64 milliárdhoz. (b) A ujjnyomat rajzolatok az ember élete során nem változnak, állandóak maradnak. (c) Az ujjnyomat rajzolat mintái három alaptípusba rendeződnek (örvény, ív, hurok). (d) Az emberi népesség különböző csoportjainak ujjnyomat rajzolat mintái ezekbe a típusokba rendeződnek, csupán az ismétlődés gyakoriságában különböznek. (e) Az örökletes jelleg a rajzolat minták és típusok szintjén érvényesül, az egyedfejlődés során individualizálódik.

tekinti például az ujjnyomok azonosítását lehetővé tevő minúciapontok számának a meghatározását. A tényleges és a konstruált nyom összehasonlítása során akkor lehet azonosságra, a két nyom közös eredetére, s ezáltal az elkövető személyére következtetni, ha azok legalább 10 ponton egyezést mutatnak.

Forenzikus előrejelzés. A forenzikus megismerés döntő kérdése a fentiek alapján a következő: Hogyan lehetségesek általánosan igaz szaktudományi állítások, amelyek „az adott nem lehetséges egyedijeinek *abszolút egésze*re vonatkoztathatók”, s amelyek alkalmazhatók a múltban előfordult, a jelenben és jövőben előforduló „egyedi esetek bármelyikére a megfelelő módosításokkal”. Ha „ugyanis egyetlen olyan egyedije is létezik az adott nemnek, amelyikre az állítás nem vonatkoztatható, akkor az állítás általános érvényű igaz állításként nem fogalmazható meg.”⁷⁹ Ha ez a lehetőség fennáll, akkor felmerül a kérdés, *mi* teszi lehetővé és *milyen nézőpontból* a szaktudományi tapasztalat kiterjesztését minden egyáltalán lehetséges esetre. „Vajon hol az a pont, amittől kezdve a voláris bőr szerkezetéről szerzett eddigi tapasztalataink minden egyes daktiloszkópiai nyomképzőre kitérítendők. Mert ha az eddigi tapasztalatok érvényét semmilyen módon nem terjeszthetjük ki az össze lehetséges esetre, akkor Hume ellenvetésével kell egyetértenünk, és mindig csak az eddig tapasztalat nyomképzőkről szabad beszélni. Mert így bármilyen kicsi legyen is a valószínűsége, mindig adva van a lehetőség, hogy a jövőben előáll az a bizonyos egyetlen nyomképző, amelyre megfogalmazott általános tételünk nem igaz.”⁸⁰ Ebből az következik, hogy a szaktudományok induktív-tapasztalati általánosításai, mint a példaként választott 10 minúciapont, nem alkalmasak általános és szükségszerű törvényszerűségek megállapítására és a jövőben lehetséges esetek tudományos előrejelzésre. Az induktív következtetések (általánosítások) nem rendelkezhetnek szigorú érvényességgel, csak a valószínűség, illetve bizonyosság egy meghatározott fokának elérését teszik lehetővé.

Az értekezés álláspontja szerint a forenzikus tudományok *megalapozása* nem alapulhat tapasztalati valószínűségen. „A forenzikus tudományok keretében ezért nem menekülhetünk félmegoldásokba. Az általános érvényű állítások általánosan igaz volta vagy szigorúan bizonyítható, vagy nem. Ha bizonyítható, akkor van forenzikus tudomány. Ha nem bizonyítható, akkor nincs forenzikus tudomány. Ti. ahhoz, hogy két „itt és most”-ban lévő nyom közös eredetével kapcsolatban objektív következtetést tudjunk levonni, előbb a nyomképzővel kapcsolatban kell általános érvényű igazságokat megfogalmaznunk, amivel lehetővé válik a forenzikus predikció.”⁸¹

A forenzikus előrejelzés előfeltételezi „az indukciós probléma valódi megoldását”, „a tapasztalás szférájának a meghaladását”, a Popper- és Ayer-féle pozitívista tudományfilozófia „formális logikai álláspontjának” az elutasítását.⁸² Ezzel szemben a tudományos materializmus dialektikus logikája a 4. számú ábrában szemléltetett módon feloldja a megismerés relatív (tapasztalati) és abszolút (dialektikus logikai) jellege között feszülő ellentmondást, lebontja a relatív és abszolút igazságot elválasztó mesterséges válaszfalat, s az abszolút igazság szféráját elérve s innen kiindulva vezérli, pontosabban önmaga felé irányítja a forenzikus megismerést. Az abszolút igazság „viszonylagos képzetekből tevődik össze, e viszonylagos képzetek fejlődésük során az abszolút igazság vonalán haladnak, az abszolút igazsághoz közelednek. A forenzikus azonosítás eredménye ezáltal abszolút, ti. a forenzikus szaktudományok által kidolgozott törvényszerűségek alá tartozó jelenségeket egyetemesen

⁷⁹ I. m. uo.

⁸⁰ I. m. 176-177.

⁸¹ I. m. 177. Ebből az következik, hogy az értekezés megszületésig a forenzikus tudomány tulajdonképpen értelemben nem létezett, mert még nem jutottak el az abszolút tudás szintjére, nem ismerték az abszolút igazságot, így tevékenységüket a tudatlanság fátyla borította be.

⁸² Vö. i. m. 177. Ellenvetések (jelen tanulmány...)

fogja át, és egyben relatív jelleget ölt, hiszen az azonosítás során elért eredményünk mélyebb és átfogóbb axiómák feltárásának képezi szükségszerű feltételét.”⁸³

Ily módon az abszolút igazság *eszméje* egyfelől lehetővé teszi az empirikus (induktív) megismerést alapul vevő, de azt transzcendáló „nomotetikus-deduktív előrelátást”,⁸⁴ másfelől érthetővé teszi a forenzikus tudományok „*igazi elméleti célját*”,⁸⁵ amely két elemből tevődik össze: (a) Általános érvényű, az esetek bármelyikére megfelelő módosításokkal alkalmazható igazságok, az előrejelzést lehetővé tevő „forenzikus axiómák” megfogalmazása. „Mert ha soha nem tudhatjuk meg, hogy mi a nyomképző valójában [ti. lényege szerint: Cs. K. L.], akkor meglévő ismereteinket sem tudjuk mihez hozzámérni.”⁸⁶ Bármilyen nyomképzőről legyen is szó, ezek csak akkor azonosíthatóak, ha létezik és előzetesen megismerik a generikus általános lényegfogalmat, amely az azonosítás objektív mércéjeként szolgál. (b) Az általánosan igaz állítások rendszerproblémájának a megoldása. Mivel a forenzikus tapasztalat kontingenciája miatt ugyanarról a nyomképzőről több igaz állítás is lehetséges, tisztázni kell, „közülük melyik tartozik magasabb értékszférához. A nyomképzőről alkotott állítások összességét tehát *rendszerként* fogjuk fel. A forenzikus tudományok előtt álló *igazi feladat éppen ezért a nyomképzőről alkotott igaz állításoknak a helyretevése*. Mert az *igazi* meghatározó tényező magának a forenzikus rendszernek a természete... a forenzikus tudományok végcélja ennek a szférának a feltárása, megismerése.”⁸⁷

III. Ellenvetések

I.1. A filozófia referenciafogalmából kimarad két döntő – a világ filozófiai megismerését minden más megismerés- és tudásformával szemben specifikáló – elem, a teória és az önmagért való érdekmentes tudás fogalma, amelyek máig érvényes jelentése a görög filozófia Szókratész, Platón, Arisztotelész által végrehajtott fordulatának diskurzusaiban formálódott ki. A szaktudományok filozófiához való viszonyát, illetve filozófiai jellegét illetően az alapkérdés a következő. Mikor válik általában a tudományos, jelen esetben a kriminalisztikai megismerés, filozófiává, mikor válik elkerülhetlenné a megismerési érdek és cél, az ismerettárgy és módszer filozófiai vizsgálata? Ezen a ponton válik értelmezhetővé a filozófiai és tudományos diskurzus kapcsolódásának a módja. A filozófia nem a tudományon kívül van, nem kívülről, definíciók formájában⁸⁸ kell rávinni a tudományra. A filozófia belül van, ahogy Heidegger mondaná, „a tudomány lényegében honol” (es west), mégpedig a tudomány saját értelmére irányuló reflexiók formájában. Abban a pillanatban, amikor egy adott tudományág tudományos közössége különböző okokból⁸⁹ felteszi a saját tudományának értelmére – rendeltetésére (funkció), felépülésére (struktúra), keletkezésére (genezis), hatáira, relevanciájára, tudomány-rendszer-tani kapcsolódásaira, alkalmazására, összességében a saját megismerésmódjának a *lehetőség feltételeire*⁹⁰ – irányuló

⁸³ I. m. 7.

⁸⁴ Vö. i. m. 176.

⁸⁵ Vö. i. m. 177. (Kiemelés: Cs. K. L.)

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ I. m. 179.

⁸⁸ Vö. i. m. Bevezető gondolatok. 4-10.

⁸⁹ Az értekezés ezt nevezi, Szigeti Józsefhez kapcsolódva a „tudományos gondolkodás forradalmának”.

⁹⁰ Az értekezés második része keletkezés-nézőpontból vizsgálja, hogy a modern kriminalisztika milyen strukturális okoknak köszönhetően alakult ki, fejlődéstörténetileg milyen változásokon ment át, és már itt érinti a felépülés problémáját, nevezetesen azt, hogy miből áll, milyen elemekből épül fel, elemeken problémákat, kutatási területeket, diszciplínákat, elméleteket értve. A harmadik rész a felépülés és a rendeltetés nézőpontjából elemzi a kriminalisztikai megismerés módszertani problémáit, tudományrendszer-tani helyzetét és kapcsolódásait, a negyedik az azonosítás elméletét fejti ki.

kérdést, máris önreflexívvé s ezáltal filozófiává válik. A disszertáns bár nem ebben a rendszeres összefüggésben, de a lényegét tekintve az értelemkérdésre keresi a választ az értekezés négy részében.

Ehhez kapcsolódva azonban hangsúlyozni kell, hogy a kriminalisztikai tudományok filozófiai jellege, reflexivitásuk mindenekelőtt abban nyilvánul meg, különbséget tesznek a tárgy megismerése és a tárgymegismerés megismerése között, azaz kísérletet tesznek a saját megismerési módjuk megismerésére, azaz tudományelméletük megalkotására, amelynek a normáltudományi működést akadályozó, zavaró ismeretelméleti-módszertani problémák tisztázása a feladata. Ezzel a kriminalisták belépnek a tudományfilozófiai diskurzusba, ahol a filozófiai nézőpontok, álláspontok, problémafelvetések versengésében *elméleti és nem ideológiai* döntést kell hozniuk a kriminalisztikai megismerés előfeltételeivel kapcsolatban. Ebben az értelemben az értekezés eleve és kifejezetten filozófiai módon jár el, hiszen döntött a filozófiai nézőpontok és alapdiszciplínák versengésében, és hallgatólagosan ugyan, de feltette és megválaszolta a kriminalisztika értelmére irányuló kérdést. Ugyanakkor azonban választott filozófiai pozíciója, a tudományos (dialektikus) materializmus”, anélkül, hogy ennek tudatában lenne, bevonta a világnézetek ideológiai harcába és közvetve ideológiai állásfoglalásra kényszerített.

I.2.–I.3. A materializmus és idealizmus, mint tudományos (racionális) és tudománytalan (irracionális) világnézet szembeállítás, s egyáltalán a „tudományos világnézet” fogalma mélyen problematikus. A „tudományos világnézet”, bármely formájában, a demarkációs probléma⁹¹ olyan megoldását jelenti, amely veszélyezteti a tudomány terület- és funkcióspecifikus önállóságát, s egyáltalán a tudományos gondolkodás és megismerés szabadságát. Amennyiben a filozófiát „tudományos világnézetként” fogják fel, a filozófia elhagyja a tudomány területét, átcsúszik a személyes és/vagy kollektív világnézet-képződés harci terepére, a politikai szférájába s ezzel totális értelemben ideológiává válik. A dialektikus és történelmi materializmus tudományos világnézetének ideológiai-politikai formája a „tudományos szocializmus (kommunizmus)”, amely a proletárdiktatúráról, az osztályharcról, az állam, s ezzel a politika és jog elhalásáról szóló marxi-lenini-sztálini elméletet foglalja magába. A demarkációs probléma téves kezelését illetően egyébként nem jelent kivételt a tudományos filozófiát és a világnézetfilozófiát szembeállító Edmund Husserl⁹² sem, aki a fenomenológiát végső formájában az emberiségmegváltás „tudományos világnézeteként” fogta fel, s hasonlóképpen átcsúszott a politikai területére.⁹³

I.4. Az európai filozófiai hagyomány történetében kialakult a filozófia alapdiszciplínák alapproblémák szerinti elrendeződése.⁹⁴ Az értekezés Hegel triadikus megoldását (logika,

⁹¹ A „demarkációs probléma” kifejezés a saját specifikus funkcióik és diskurzusaik mentén intézményesült társadalmi-kulturális területek (vallás, művészet, tudomány, gazdaság, politika, jog, intimszféra) közötti külső és belső értelemhatárok megvonásának a lehetséges módjaira utal.

⁹² Vö. Edmund Husserl: *A filozófia mint szigorú tudomány*. Ford. Baránszky Jób László. A fordítást átdolgozta és a műhöz *Bevezetést* írt Fehér M. István. Budapest, 1992, Kossuth Könyvkiadó, 109–110.)

⁹³ Vö. Edmund Husserl: *Az európai emberiség válsága és a filozófia*. In Edmund Husserl: *Válogatott tanulmányok*. Vál. Vajda Mihály. Ford. Baránszky Jób László. Budapest, 1972, Európa Kiadó, 323-367.; Edmund Husserl: *Az európai tudományok válsága I–II*. Ford. Berényi Gábor, Mezei Balázs, Egyed András, Ullmann Tamás. Budapest, 1998, Atlantisz; Cs. Kiss Lajos: *A jogtudomány eszméje és hivatása*. Budapest, 2004, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 29-82.; Cs. Kiss Lajos: *A fenomenológia és a politikai problémája*. In Gedő Éva – Schwendtner Tibor (szerk.): *Filozófia és nemzetiszocializmus. Értelmezések és kontextusok*. Budapest, 2016, L'Harmattan, 93-112.

⁹⁴ Az ismeretelmélet és logika előfeltevéseit, kiindulópontjukat, alapfogalmi referenciájukat tekintve a filozófia alapdiszciplínáihoz (lételmélet, tudatelmélet, nyelvelmélet, értékelmélet) kapcsolódnak, így nem önállóak, még ha diszciplinárisan el is különülnek, illetve önálló kutatási programokba szerveződnek.

ontológia, ismeretelmélet) veszi alapul, anélkül, hogy diszciplinárisan elhelyezné a szellemfilozófia rendszerében, és tisztázná a szellem fogalmát.⁹⁵ Az értekezés filozófiai pozíciójának zavarai, mint láttuk, abból erednek, hogy a hegeli logikát – s így közvetve a szellemfilozófia rendszerét – kísérli meg összeegyeztetni az anyag elsőlegességének axiómájából kiinduló, a tudatot (szellemet) funkcionálisan származtatott jelenségnek (agyfunkció) tekintő materializmussal.

I.5. A tükrözés-leképezés elmélet a René Descartes-al kezdődő európai tudatfilozófiai hagyomány, s az ehhez kapcsolódó ismeretelméleti problematika teljes félreértése, amely többek között V. I. Lenin filozófiai dilettantizmusára vezethető vissza, aki a *Filozófiai füzetek* töredékes megjegyzéseiben, a dialektikus és történelmi materializmus filozófiai eredetét kutatva, megkísérelte lefordítani Hegel logikáját, saját használatra (hobby) és a proletármozgalom számára. Lenin nem hivatásos filozófus volt, hanem hivatásos forradalmár, aki „szabad idejében” a filozófiai problémák megértésére és lefordítására tett kísérletet kompendiumok és megjegyzések (N. B., „marhaság”, stb.) formájában.⁹⁶ A vulgármaterialista értelmezéssel szemben a tudatfilozófiai hagyomány, s az ehhez kapcsolódó ismeretelmélet a tudatot a világ (valóság) önálló tartományának tekinti, amely saját, az anyagi-természeti világból levezethetetlen, autonóm törvényszerűségek szerint felépülő struktúrával és működési móddal rendelkezik. Locke, Berkely, Hume a tudat *pszichológiai* (reprezentacionalizmus), Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Husserl a tudat *transzcendentális* struktúráit és működési törvényszerűségeit írják le.⁹⁷ A tükrözés-leképezés elmélet alapvető félreértése, hogy a megismerés „mozgását” egységes, önmagába záródó, alulról (vagy: kintről) felfelé (vagy: befelé) haladó folyamatként írja le, amely a megfigyeléssel (érzékeléssel-észleléssel) kezdődik és a fogalmi gondolkodással végződik.

Ezzel szemben, s ez minden kriminalista számára magától értetődőség, a megismerés nem megfigyelésekkel, hanem problémákkal és kérdésekkel kezdődik. Az értekezés hasonlóképpen nem észleléssel, nem érzékletekkel, nem az anyagi világ megfigyelésével kezdődik, hanem problémafelvetésekkel, a kriminalisztika megismerő képességével, ismereteivel kapcsolatos kétellyel, ami rákényszerít a tapasztalati alapon nyugvó azonosítás-elmélet logikai problémáinak a vizsgálatára. Ez pedig azt jelenti, hogy az értekezés lényegében a saját ismeretelméleti álláspontját cáfolja.

Erre tekintettel érdemesnek tűnik felidézni és megfontolásra ajánlani Karl Popper álláspontját, különösen azért, mert az értekezésben ellentmondó állítások találhatóak a megismerés kezdetével kapcsolatban. Popper A társadalomtudományok logikája című írásában, a negyedik tételben a következőket mondja a megismerés kezdetéről: „A megismerés nem észleletekkel vagy megfigyelésekkel, vagy adatok, illetve tények összegyűjtésével kezdődik, hanem *problémákkal*. Nem létezik tudás probléma nélkül – de probléma sincs tudás nélkül. Vagyis a megismerés a *tudás és a nem tudás közötti feszültséggel* kezdődik.”⁹⁸ Eszerint a probléma – függetlenül attól, hogy megfigyelésről (természettudomány) vagy interpretációról (szociáltudomány) van szó – a megismerés útjában álló akadály, a tudás és a nem tudás metszéspontján az igaznak vélt tudás és a tények ellentmondásával keletkező nehézség, vagy másként: olyan *szemantikai tény*, amely megkérdőjelezi elvárásaink, elméleteink bizonyosságát, kérdésre szólít fel és indítékul szolgál a megismerésre. A probléma lényegéhez tartozik, hogy megoldásra kényszerít: a

⁹⁵ I. m 9. A szellemfilozófia rendszere: logika, természetfilozófia, szellemfilozófia (szubjektív, objektív, abszolút szellem: művészet, vallás, filozófia), történelemfilozófia és jogfilozófia

⁹⁶ V. I. Lenin: *Filozófiai füzetek*. Ford. Nyilas Vera. Budapest, 1972. Kossuth Könyvkiadó, 149., 160., 175., 411.

⁹⁷ A mélylélektan freudi és jungi változatai szintén a tükrözés-leképezés elmélet nagyhatású cáfolatai.

⁹⁸ Karl Popper: A társadalomtudományok logikája. In *Tény, érték, ideológia. A pozitívizmus-vita a nyugatnémet szociológiában*. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta Papp Zsolt. Fordította Gelléri András. Budapest, 1976. Gondolat Kiadó, 280-282.

probléma és a megoldás belsőleg összetartoznak, nem választhatók el egymástól. „A tudás és nemtudás feszültsége problémákhoz, valamint megoldáskísérletekhez vezet. A feszültség maga soha nem haladható meg.”⁹⁹ Ha a módszer általános fogalmán azt a *módot* értjük, ahogyan a tárgy a megfigyelés és az értelmezés számára adva van – pontosabban: adottá válik – akkor a parafrázis értelmében, a szociáltudományok módszere, hasonlóan a természettudományokhoz, problémák és a problémák megoldására tett javaslatok (elméletek) kritikai-kísérleti megfogalmazásában áll. „Megoldásokat javaslunk és kritikának vetjük alá azokat. Ha egy megoldáskísérlet nem hozzáférhető a tárgyi kritika számára, úgy éppen ennek okán tudománytalanként kikapcsolható, ha talán csak átmenetileg is.”¹⁰⁰ A problémamegoldási javaslatok, vagyis az „elméletek” tudományosságának a kritériuma az, hogy hozzáférhető-e a tárgyi kritika, a megcáfolási kísérletek számára vagy nem, méltónak tartják-e a megvitatásra vagy nem, azaz releváns és érdekes probléma megoldását javasolják-e. A problémamegoldási javaslatok, az „elméletek” pusztán kísérleti hipotézisek, amelyek addig igazak, amíg meg nem cáfolják őket. „A tudomány módszertana tehát a lehető legszélesebb kritikával ellenőrzött tentatív megoldáskísérlet (illetve ötlet). Ez a kísérlet és tévedés (trial and error) módszertanának továbbfejlesztése.”¹⁰¹

II.A. A bűn pszichikai jelenségei c. alfejezetben (II. 1. 3. 6.) az értekezés a visszatükröződés „korabeli elméletét” felidézve,¹⁰² a bizonyítás gyakorlati problémáinak az összefüggésében tárgyalja az *emlékezés*, a *figyelem*, a *beszéd* (nyelv) jelenségeit. Az elemzések nyilvánvaló teszik, hogy az emlékezés és a figyelem a tudat kifejezetten önvonatkozású, a saját belső műveleteire irányuló aktusai, amelyek a tudat felépülését és működését szabályozó sajátos törvényszerűségeknek engedelmessé válnak, és nem értelmezhetők az „objektív valóság visszatükrözéseként” vagy „leképezéseként”, amelyek pusztán az ok-okozat, illetve inger-reakció típusú magyarázat sémáinak metaforikus kifejezései. A beszéd, amely tudati műveletként a nyelv cselekvő aktualizálása, illetve reaktualizálása (vö. beszédaktus-elmélet), nem az objektív anyagi (fizikai, kémiai, biológiai), és nem is a szubjektív (pszichikai) világ, hanem a két világnak értelmet adó, átfogó szociális (társadalmi-kulturális) világ jelensége, amely szemantikai tények formájában (kihallgatás, vallomás, jegyzőkönyv, hamisított okirat stb.) teszi azonosíthatóvá a bűncselekményeket. A beszéd és a nyelv jelenségei a szociális világ felépülését és működését szabályozó sajátos törvényszerűségek kifejeződéseiként csak a megértés, az értelmezés, a magyarázó megértés módszerei számára hozzáférhetőek.

II.B. Az értekezésnek a kriminalisztikai megismerés szerkezetét tárgyaló része több ponton cáfolja az alapul vett filozófiai pozíciót. Az öncáfolat feltűnő példáját nyújtja a harmadik rész Kognitív torzítások (III. 5.) című fejezetének kontextus-hatást¹⁰³ elemző alfejezete (III. 5. 4.). A kontextus-hatást szemléltető ábrán látható képek-jelek (férfi arc-női alak, számok-betűk) észlelése és értelmezése az előzetes értelemmegértés kontextusától függ, vagyis attól, hogy a megfigyelő-értelmező beszéli a nyelvet, előzetesen érti a kép (jel), a férfi,

⁹⁹ I. m. 283. A megoldáskísérletek a cáfolási kísérletek próbáját kiálló ideiglenesen, azaz hipotézisként érvényes elméletek.

¹⁰⁰ I. m. 282.

¹⁰¹ Uo. A tudományos megismerés „objektivitásának” problémája elsődlegesen nem a módszer, hanem a strukturális előfeltételek, azaz a tudomány funkcionális autonómiájának problémája, amely megfelelően a szociológiai társadalomelméletek nézőpontjából értelmezhető (vö. Cs. Kiss Lajos: *Reflexív államelmélet*. Budapest, 2020, Kézirat). Ez a vonatkozás Poppnernél csak hallgatólagosan van jelen, a tudomány tárgyi nyilvánosságára, a vita szabadságára irányuló normatív követelmények formájában.

¹⁰² Vö. i. m. 58.

¹⁰³ Vö. i. m. 123-127.

a nő, a szám, a betű stb. szavak jelentését, előzetes helyzet-meghatározások alapján eleve tudja miről (kísérlet, játék, érdeklődés stb.) van szó, és így tovább. Az értekezés itt hallgatólagosan amellett érvel, hogy tudományos megismerés – mint megfigyelés és értelmezés – a világ előzetes megértéséhez¹⁰⁴ kötött, azaz a világ értelemszerű (sinnhaft) felépülését, egy szociális (társadalmi-kulturális) világot, mint kontextust előfeltételez, nem pedig egy értelemmentes anyagi világot.¹⁰⁵

A tényfogalom meghatározását illetően ebből az következik, hogy a tény nem dolog, illetve nem dolgok tulajdonsága, nem olyasvalami, ami az anyagi (fizikai, kémiai, biológiai-organikus) világban végbemegy, megtörténik vagy akár „a tapasztalatban megnyilvánul”.¹⁰⁶ A tény a szociális világ kontextusában megértési-értelmezési aktusok – azaz „hozzárendelési” és „tulajdonítási” műveletek – által létrejövő értelemkonstrukció. A tény objektivitásának értelmezése, mint azt a jelen értekezés kiválóan példázza, mindig a választott filozófiai nézőponttól, végső alapját tekintve, az értelemképződés szerkezeti szintjeitől és formáitól függ.¹⁰⁷ Az értekezés alapfogalmainak a meghatározása szempontjából döntő jelentőségű, hogy a tény fogalmát milyen filozófiai nézőpontból konstruálják meg, és az sem mellékes körülmény, hogy a konstrukció ellentmondásmentes-e. A tényfogalom konstrukciójától függ, hogyan fogják fel a „bűnjelenség”, a „bűnjel”, a „cselekvés”, a „nyom”, a „nyomhordozó”, „nyomképző”, a „nyomképződés”, a „bizonyíték” stb. kifejezések jelentését, ezek egymással való összefüggését, valamint a nyom képződésének és azonosításának, a jogi bizonyíték keletkezésének a folyamatát.

A nyom – amely valamely anyagi-természeti *hordozón* (fizikai, kémiai, biológiai „dolgok”: bőr, test, genetikai kód, lövedék, merevlemez, fegyver, mérge stb.), vagy nem anyagi (psziché, elme, kommunikáció) *hordozón*, illetve ezek által képződik¹⁰⁸ – mindig cselekvés, azaz értelmén alapuló okozás következménye.¹⁰⁹ A nyomképző fogalma ennek megfelelően kettős vonatkozást (relációt) jelöl. Egyfelől a cselekvésre – s ezáltal a cselekvő személyére, mint feltételezett elkövetőre –, másfelől a cselekvés kontextusában a nyom hordozójára való vonatkozást jelöl. A nyom hordozója az a *médium*, amelyen a cselekvés következményei a világban megjelennek, illetve amely által természettudományi (vagy más) értelemben okai lehetnek a nyom képződésének. A nyomhordozók téves felfogása vezet ahhoz a félreértéshez, hogy a nyomképzőket leválasztják az értelemképződés folyamatáról, és az „objektív anyagi világ” jelenségeiként dologi létezőkként kezelik őket.¹¹⁰ A nyomképző

¹⁰⁴ Az európai filozófiai hagyományból az életvilág (Edmund Husserl, Alfred Schütz), előzetes létmegértés (Martin Heidegger), életforma-nyelvjáték (Ludwig Wittgenstein), kommunikatív cselekvés (Jürgen Habermas) fogalmi, illetve koncepciói szemléltetik a kontextus-hatás versengő értelmezéseit.

¹⁰⁵ A problémához lásd az aktuális és magyarázó megértés Max Weber által adott elemzését (Max Weber: *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapjai*. Ford. Erdélyi Ágnes. Budapest, 1987, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 38-51., különösen 41.; ehhez kapcsolódóan lásd Alfred Schütz: *Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie*. Frankfurt am Main, 1974, Suhrkamp Verlag; Peter L. Berger – Thomas Luckmann: *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit. Eine Theorie der Wissenssoziologie*. Frankfurt am Main, 1980, Fischer Verlag.) A visszatükrözés-leképezés elmélet teljesen félreérti a cselekvési és nyelvi értelemképződés folyamatát, feloldhatatlan ellentmondásba (aporia) bonyolódik, amikor kísérletet tesz az anyagi (Lenin) és a szellemi (Hegel) összeegyeztetésére (vö. jelen írás ...).

¹⁰⁶ Vö. i. m. 178.

¹⁰⁷ Vö. 100. lábjegyzet.

¹⁰⁸ A nyom hordozói, amelyeken, illetve amelyek által nyomok képződhetnek, lehetnek természeti dolgok (anyagi objektumok), ember által alkotott dolgok (artefaktumok), az emberi psziché, illetve a lelki élet síkjáról levált interszubjektív (szociális) „értelem”.

¹⁰⁹ „A nyomképződés törvényszerűsége szerint „minden kontaktus (ti. cselekvés: Cs. K. L.) nyomot képez”. (I. m. 102.)

¹¹⁰ Az „alulról felfelé futó determináció szakaszát” szemléltető 4. számú ábrához az értekezés a következő magyarázatot fűzi „Más szóval nincsenek nyomképzők, csak valamilyen nyomképzők, így pl. voláris bőrfodorszájrészletek. Vagy amennyiben a voláris bőrfodorszájrészletek faján belül mozgunk: nincsenek

fogalmából értelemszerűen következik, hogy a nyomok képződése csak a két oksági folyamat kapcsolódásaként érthető meg: a nyom mindig a cselekvő okozás és a természeti (vagy más) okozás eredményeként, a kettőt együtt szemlélve válik ténnyé és jogi bizonyítékká.

Az értekezés azt a benyomást kelti, hogy a forenzikus megismerés második szintje¹¹¹ kizárólag a természeti-anyagi eredetű nyomhordozók (objektív világ) természettudományi kutatására korlátozódik, s figyelmen kívül maradnak a nyom pszichikai-értelmi (szubjektív világ) és a szociális-értelmi (szociális világ) hordozói. Az értelem, mint nyomhordozó, lehet szubjektív értelem, azaz a sértett ember (áldozat) tudata (lelke, lelkiismerete, képzeletvilága), személyisége, lehet objektív értelem, azaz a sértett intézmény (állam, nemzet, egyház stb.) méltósága, legitimitása stb. A büntetőjog által védett jogtárgyak, illetve a konkrét bűncselekményi tényállásoknak a büntetőtörvénykönyv különös részében adott meghatározásai világosan mutatják a nyomhordozók, illetve nyomképzők felosztását. Az osztályozás alapjául nem az anyag-tudat megkülönböztetése szolgál, hanem az értelemfogalom, azaz a jog bűnértelmezése és a bűncselekmény fogalma! Az értekezés – téves ismeretelméleti előfeltevéseinek foglyaként – következetesen azonosítja az értelmet a pszichikaival, így nem képes különbséget tenni a pszichikai (tudatban képződő) és a szociális (cselekvési-nyelvi összefüggésekben képződő) „értelem” között. A téves redukció és következményei jól tanulmányozhatók a „bűn fizikai és pszichikai jelenségeinek” elemzésében.¹¹²

Az „értelem” a cselekvésben és annak igazolásában (nyelv) képződik,¹¹³ a cselekvés végbemenetelében és következményeiben, az objektív, a szubjektív, a szociális világban¹¹⁴ okozott változásokban (ujjnyom, lábnyom, testi sérülés, lelki trauma, mobbing, zászlóégetés stb.) jelenik meg. Az „értelem” a nyomozásban, a történeti tényállás rekonstrukciója során potenciálisan – azaz hipotetikus-perspektivikus módon – válik bizonyítékká, jogi ténnyé. Ezt követően vagy alapjául szolgál a vádemelésnek (ügyészszégi eljárás), illetve az ítéletnek (bírószági eljárás), vagy nem. A fizikai, kémiai, biológiai szerkezetek (folyamatok) törvényszerűségeinek komplex egymásra hatásaként felépülő anyagi-természeti világ tárgyai, mint „dolgok és események (folyamatok)” a megnevezés által pusztán hordozzák, de nem alkotják az értelmet: kizárólag a szociális világ cselekvési-nyelvi kontextusában bírhatnak „tulajdonított” vagy „hozzárendelt” értelemmel.

Összefoglalóan. A „nyomképző” kifejezés használatánál figyelembe kell venni azt a szemantikai tény, hogy a „képzés”, „képződés” ige mindig kettős utalást tartalmaz. Egyfelől a cselekvésre (és a feltételezett elkövető személyére), másfelől a cselekvés következményeként a természeti-szociális világban okozott változásra, azaz magára a nyomra, a nyomhordozóban lejátszódó változási lehetőségekre utal a *tényleges* (kérdéses) nyom és a referenciaként összehasonlítási célból *konstruált* nyom megkülönböztetésének az összefüggésében. A nyomképző fogalma végső soron a kriminalisztikai diskurzus

voláris bőrfodorszájzolatok, csak valamilyen voláris bőrfodorszájzolatok, így pl. hurkos mintázatú voláris bőrfodorszájzolatok. *De éppígy felfelé is*: a nyomképző meghatározása is lehet egy formameghatározás, ha például az *anyag létezők körén belül különbséget teszünk a bűn jelenségei és egyéb jelenségek között.*” (I. m. 139.) (Kiemelés: Cs. K. L.)

¹¹¹ Vö. 4. számú ábra interpretációja. Jelen tanulmány...

¹¹² Vö. i. m. 47-65.

¹¹³ A cselekvők a nyelv (beszéd) közvetítésével igazolják tetteiket, azaz megadják a cselekvés indítékát, meghatározzák irányultságát, a célt és a célérés eszközeit, felmérik annak szándékolt és nem szándékolt következményeit, vagy pedig nem; ez utóbbi esetben vagy gondatlanul járnak el, vagy különböző okokból nem képesek a saját viselkedésük irányítására, nem beszámíthatók stb.

¹¹⁴ A világfogalom kriminalisztikában is jól operacionalizálható leírásához lásd Karl R. Popper: *Objektive Erkenntnis. Ein evolutionärer Entwurf*. Überarbeitete und ergänzte Ausgabe. Hamburg, 1984, Hoffmann und Campe, 158-197 (Zur Theorie des objektiven Geistes); Jürgen Habermas: *Theorie des kommunikativen Handelns. Band I*. Frankfurt am Main, 1984, Suhrkamp Verlag, 114-150.

konstrukciója. Amikor a forenzikus tudományok a nyomot az identifikáció, klasszifikáció, individualizálás, asszociáció műveleteivel megkísérik azonosítani, szükségképpen a nyomképződés kettős értelemvonatkozásának szemantikai tényéből indulnak ki, illetve hallgatólagosan előfeltételezik, még ha más elméleti keretben gondolkodnak is.¹¹⁵

II.C. A dialektikus és fuzzy logika összekapcsolása. Az értekezés hallgatólagosan abból a filozófia- és logikatörténetileg bizonyítatlan feltételezésből indul ki, hogy a tárgyat, a tárgy megismerését (tudomány) és a tárgymegismerés megismerését (filozófia) együttgondolni képes hegeli dialektikus logika – azon túlmenően, hogy érthetővé teszi a forenzikus tapasztalat kontingenciáját – evidens módon *megindokolja* a két logika összekapcsolhatóságát is. Sőt, amikor az értekezés a forenzikus azonosítás logikáját Cusanus és Hegel azonosság-felfogásából eredezteti, illetve erre alapozza, követve bizonyítottnak tekinti, hogy a fuzzy-logika filozófiatörténeti-logikai forrása a hegeli szellemfilozófia. Az alapgondolat szerint „a forenzikus azonosítás logikája... a Hegeltől származó filozófiai tételen alapul, amely szerint minden dolog önmagának ellentmondó”,¹¹⁶ illetve: „A forenzikus azonosítás ellentmondását csak és kizárólag úgy tudjuk megoldani, ha cusanusi ellentétek egybeesését a hegeli ellentétek *egysége* révén tesszük artikuláltabbá. Vagyis a generális általánosban jelöljük meg azt a logikai alapot, amelyik szabatosan és szükségszerűen határozza meg a nyomban rejlő tartalmat.”¹¹⁷

A formális kétértékű logika kritikáján és elutasításán kívül az értekezés szövegében egyetlen olyan utalás sem található, amely filozófiatörténeti szempontból meggyőzően indokolni tudná a két logika magától értetődőnek tekintett összekapcsolását. A kapcsolódást az értekezés egy terminológiai döntéssel, a fuzzy-set elmélet alapfogalmainak átírásával, valamint egy bizonyítatlan állítással hozza létre. Ami a terminológiai döntést illeti, az értekezés a halmaz és elemei, illetve alaphalmaz és halmaz megkülönböztetése helyett bevezeti a nem, a faj, az egyed fogalmait: A „fuzzy logika szakirodalmában megszokott „alaphalmaz”, „halmaz” kifejezéseket *néhol szándékosan* a filozófia terminológiájából származó „nem” és „faj” szinonimákra cserélem”.¹¹⁸ Ily módon az „egyed/egyedi” kifejezés egyszerre jelölheti a halmaz elemét és a nemen belül az egyes fajokat, illetve a faj egyes példányait. Itt a részletesebb indoklást mellőzve szükséges megjegyezni, hogy a halmaz és elem megkülönböztetése nem illeszkedik a hegeli szellemfilozófiához. Ami a bizonyítatlan állítást illeti, az értekezés az ismeretelméleti problémát (indukció) megoldottnak tekintve¹¹⁹ a következőket állítja: „A fentiekben megismerkedhettünk a fuzzy-halmazelmélet és a forenzikus azonosítás filozófiai gyökereivel... e két diszciplína logikája *közös logikai kalkulusokra* vezethető vissza...”¹²⁰ Logikai szempontból ez tekinthető az értekezés egyik legsúlyosabb állításának, mivel teljesen következmények nélkül marad. A szövegben ugyanis nem találjuk a nyomát semmilyen „közös kalkulusnak”, amelyet ráadásul ebben az esetben nem formális (szintaktikai), hanem tartalmi (szemantikai-pragmatikai) szabályok rendszereként kellene megfogalmazni, lévén „magának a dolognak” a lényegi szerkezetét és

¹¹⁵ Ezt a szemantikai tényét kell szem előtt tartani, amikor nyomképző objektivitásából kiindulva az azonosítás során megállapítják, hogy „nyom az adott nyomképzőtől származik-e” (vö. i. m. 135.). Ez, mint az individualizáció elemzése mutatja, kriminalisztikai magától értetődőség (vö. i. m. 99-107.).

¹¹⁶ I. m. 136.

¹¹⁷ I. m. 185. Az értekezés ezzel a mondattal zárul: „E két diszciplína (ti. a kognitív rendszerek és a fuzzy halmazok elméleteinek) logikája ugyanis *közös filozófiai alapokon* nyugszik.” (Uo.) (Kiemelés: Cs. K. L.)

¹¹⁸ I. m. 131.

¹¹⁹ Az indukcióprobléma értelmezését lásd később.

¹²⁰ I. m. 179.

mozgását kifejező – az értekezés fogalomhasználatában: „mindenoldalúan visszatükröző” – dialektikus logikáról van szó.¹²¹

A két logika javasolt összekapcsolása alapvetően problematikus: a fuzzy-logika a lehetséges tapasztalat határain belül érvényes, míg a dialektikus logika transzcendálja a tapasztalatot, és az abszolút igazság elérésével egyértékűvé teszi a logikát. A 4. számú ábra interpretációjára visszautalva: a szellem önreflektáló mozgása során az elvont általánostól (jelenség) eljut a konkrét általánoshoz (lényeg), s az általános lényegfogalomban (abszolút eszme) azonossá válik önmagával. Ebben a fogalmi mozgásban a relatív igazságok érvénytelenítésével – azaz a nemek/halmazok elmosódottságának, a tapasztalat kontingenciájának a folyamatos (visszatérő) megszüntetésével – a forenzikus logikának előfeltételeznie kell az egyértékűség szükségességét, és a megismerést erre az egyértékűségre kell visszavezetnie. A forenzikus logika ezzel maga is *abszolúttá* válik.

Az ilyen jellegű, abszolút érvényességre igényt támasztó megismeréslogikák elsődleges funkciója – mint azt a totalitárius rendszerek tudománytörténete bőséggel tanúsítja – a tudományos diskurzus felügyeletének és irányításának a monopolizálása, a „tudományos világnézet” követelményeinek az érvényre juttatása a szaktudományi megismerésben: indoktrináció, a kizárólagos szellemi uralom biztosítása, a tudomány autonómiájának a felszámolása.

A kétértékű logika helye. A kétértékű logika pozicionálása nem egyértelmű. Az értekezés egyfelől kizárja az azonosításból, mert általa nem lehet sem felismerni, sem megoldani a forenzikus ellentmondást, másfelől a két- és többértékű logika szükségszerű kapcsolatát hangsúlyozza: „Következésképpen a kriminalisztikai azonosítás során egyaránt érvényre jutnak a formális, mint a többértékű logika elemei.”¹²² Az értekezés elismeri, hogy a fuzzy-logika nem érvényes az emberi tudásképződés minden területére,¹²³ és nem alkalmas sem a jogtudományi megismerés probléma- és tárgyterületének az elhatárolására, sem a normativitás értelmezésére, hiszen mindkét esetben a jogszerű (érvényes)/ jogszerűtlen (nem érvényes) megkülönböztetését, tehát egy szigorú bináris kódot előfeltételeznek. Hasonlóképpen alkalmatlan a büntetőeljárás leírására, amelyben a döntés normatív követelménye (az adott büntetőügyben dönteni kell) és a tényleges döntés (bűncselekmény/nem bűncselekmény; bűnös/nem bűnös) eleve kizárja a fuzzy-logikát. Szabó Miklóst idézve: „Ahol döntenek, nincs logika.”¹²⁴ A kriminalisztika probléma- és tárgyterületét, tudományos ismereteinek alkalmazhatóságát értelemszerűen a büntetőjogi normák határolják, illetve szabályozzák.¹²⁵ Az értekezés szerzője erre gondolhatott, amikor azt

¹²¹ A „dolog maga” a szellem *önkifejlődése* az önmegismerés és önmegvalósítás, a létezés és gondolkodás (megismerés) egyidejű kettősségében, amelyet a tagadás (tézis) tagadásának (antitézis) tagadása (szintézis) mozgat a szellem magánvalóságától (lét, természet, szubjektív szellem) a magáért valósága (fogalom, teleológia, abszolút szellem: művészet, vallás, tudomány) mint végső pont felé, ahol a szellem eléri az abszolút önmagáról tudás és igazság szintjét. A jól konstruált logikai kalkulus alapelemekből (szótár), a megformálás szabályaiból (nyelvtan), transzformációs szabályokból (következtetési szabályok) és axiómákból áll. A dialektikus logika szemantikai-pragmatikai – azaz egyszerre tárgy- és megismerés-vonatkozású – kalkulusának „magát a dolgot” kellene kifejeznie. Egyszerűen szólva, nemcsak tetszőleges tárgyakra vonatkozó állítások és következtetések lehetséges viszonyainak formáit írja le, hanem magát a tárgyat alkotó relációkat egy fölérendelt harmadik (filozófia) nézőpontjából.

¹²² I. m. 95.

¹²³ Vö. i. m. 133.

¹²⁴ Vö. Szabó Miklós levele (2019.08. 01). Ehhez kapcsolódva szükséges megjegyezni, hogy Szabó Miklós logikai elméleteket és problémákat tárgyaló munkái kitűnő bevezetést és eligazítást jelentenek a jogi logika tanulmányozásához is, ami hozzájárulhat a forenzikus azonosítás logikájának a jobb megértéséhez, ha egyáltalán ilyesfajta „azonosítás” logikailag egyáltalán lehetséges (vö. Szabó Miklós levele, 2019. 08. 01.).

¹²⁵ Ehhez lásd Finszter Géza: *A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében. Összefoglalás.* Budapest, 2005-2007, Kézirat. Itt ugyancsak szükséges megjegyezni, hogy az értekezésben tárgyalt kérdésekkel kapcsolatban Finszter Géza kriminalisztikával, rendészeti tudományokkal foglalkozó

írja, hogy a kriminalisztika „nem csupán relatív, hanem *abszolút* módon kötődik a normatív bűnügyi tudományokhoz... a kriminalisztikára – önálló diszciplináris jellegének hangsúlyozása mellett – *jogi* jellegű tudományként tekintünk”.¹²⁶ A fuzzy-logika érvényességi-alkalmazási területe így leszűkül a bűnjelenség természeti (anyagi-dologi) dimenziójának a szaktudományos megismerésére.¹²⁷ A kriminalisztika inter- és multidiszciplináris szerveződése kapcsán ezért óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy a dialektikus logika vajon milyen tapasztalatot transzcendál?

Elvont-konkrét azonosság. A 4. számú ábra Hegel szellemében történő értelmezése alapján nem lehet azt állítani, hogy a szakértőnek az „elvont azonosságot” kellene megmagyaráznia a rendőrnek, az ügyésznek vagy a bírónak.¹²⁸ Az *A* kör az elvont (nem reflektált) azonosságot (bűnjelenség), míg a *B* kör a szaktudományi megismerésben, a *C* kör a büntetőeljáráshoz a konkrét azonosságot, a logikai alapként, objektív mérceként, eszményi alakként szolgáló általános lényegfogalmat (bűnlényeg) ábrázolja. Vagy nem?

Forenzikus ellentmondás. Az elméletalkotás központját a forenzikus ellentmondás előfeltételezése és elemzése képezi. Az értekezés alapállítása szerint ellentmondás áll fenn a tényleges nyom – amelyet az elmúlt jelen „itt és most”-jában a cselekmény elkövetője okozott – és a konstruált nyom – amelyet a jelen jelenjének „itt és most”-jában összehasonlítás céljából a tudományos megfigyelő hozott létre – között. Az ellentmondás a jelenség (tapasztalat) és a lényeg (fogalom) szintjein, a kettőt átfogva szükségszerűen *létezik*, objektivitása, tudományos megismerőtől való függetlensége a forenzikus azonosítás legfontosabb ontológiai törvényszerűsége.

Ezzel szemben azt állítjuk, hogy a forenzikus ellentmondás *tapasztalati* értelemben nem létezik, és nem is létezhet!¹²⁹ Magát a problémát és megértésének nehézségét az okozza, hogy az értekezés leszűkítve, redukcionista módon értelmezi a nyomképző fogalmát: az azonosítási állítások a cselekvők, illetve a cselekvési módok különbözősége miatt mindig különböző nyomképzőre vonatkoznak, ha a „kérdés a két „itt és most”-ban való nyomképződés *mikéntjére* irányul”.¹³⁰ A két nyom „eredetének azonosságára” irányuló kérdés a cselekvők, azaz a nyomképződés „alanyi oldalának” nézőpontjából fel sem vethető! A két különböző – elkövetői és szakértői – cselekvésmód diskurzusaiban keletkező nyom kizárólag a nyomképződés tárgyi-dologi hordozóinak szintjén hasonlítható össze, a tényleges és konstruált nyom képződése csak ezen a szinten fogható fel olyan együtt – egyszerre és egyidejűleg – elgondolható „egységként” (folyamatként), amely a logikai elemzés tárgya lehet. Kizárólag ezen a szinten mondható az, hogy az állítás alanya – a tárgyi-dologi nyomképző, például a voláris bőr – a két cselekvési mód diskurzusában *ugyanaz*, ekkor válik lehetségessé az összehasonlítás, és az azonosság (állítmány) tulajdonításával a nyom eredetének a megállapítása a valószínűség különböző fokain.

Az értekezésben elemzett forenzikus ellentmondás ezért csak *spekulatív* értelemben létezhet, kizárólag akkor, ha a kriminalisztika a nyomképződés folyamatát és elemeit a hegeli szellemfilozófia nézőpontjából, a „szellem” objektív-abszolút dialektikájának az összefüggésében értelmezi. Ekkor a két cselekvési mód (diskurzus) együtt „magát a dolgot”, azaz a *bűnlényeget* aktualizálja és teszi hozzáférhetővé. A lényegaktualizálás hegeli nézőpontjából a cselekvési módok (diskurzusok) különbsége logikai ellentétként jelenik meg, amelyet a *bűnjelenség* (nyomképző) generikus általános lényegfogalma (azonosság), az

munkái is tanulmányozásra méltóak.

¹²⁶ Czebe András: i. m. 95. (Kiemelés: Cs. K. L.)

¹²⁷ I. m. 133-134.

¹²⁸ Vö. i. m. 185.

¹²⁹ A „tapasztalati” kifejezés a cselekvési és nyelvi értelemképződés diskurzív tapasztalatát írja le, nem pedig „az objektív anyagi (értelemmentes) valóság” visszatükrözésének fogalom (gondolkodás) előtti szintjét.

¹³⁰ Vö. i. m. 135-136. (Kiemelés: Cs. K. L.)

abszolút tudás szintjére emel és felold. A kérdés csak az, hogy a forenzikus megismerés (azonosítás) ilyen *esszencialista* értelmezése vajon kihez szól, mi a haszna, mit tud nyújtani a forenzikus szaktudományok művelői számára?

Forenzikus előrejelzés. Az értekezés a forenzikus tudományok „igazi elméleti céljának”, illetve „végcéljának” az előrejelzést (az indukciós probléma megoldását) tekinti, amely forenzikus axiómák meghatározását és a nyomképzőről alkotott általánosan igaz állítások (következtetések) rendszerének a kiépítését ígéri. Ami a forenzikus axiómákat illeti, nem világos, mi teszi lehetővé az általánosan igaz állításokat, amelyekre az értekezés a minúciapontokra vonatkozó állítást hozta fel példának: a nyomképző generikus általános fogalmának (a bűnlényegnek) a tapasztalatot meghaladó, illetve tapasztalat előtti fogalomelemző meghatározása? Hasonlóképpen nem világos, mit kell érteni a „forenzikus rendszer természetén”, melynek feltárása a forenzikus tudományok végcélja.¹³¹ Itt újra felmerül a kérdés, hogy az előrejelzés javasolt módja mennyire meggyőző, mit tud nyújtani az forenzikus szaktudományok empirikus beállítottágú művelői számára?

Abszolút igazság. Az „abszolút igazság” és az „egyedül helyes módszer” feltételezése súlyosan veszélyezteti egyrészt a tudományos megismerés és az elméletalkotás, másrészt a büntetőeljárásban a bíró autonómiáját. (a) A tudományos materializmus dialektikus logikája – amely a generikus általános lényegfogalom meghatározásával és az egyedül helyes módszer alkalmazásával képes elérni az abszolút igazság végső szintjét – az idealizmus (empirizmus) minden formáját megsemmisítve monopolizálja és uralja a forenzikus megismerés értelmezésére törekvő, eredendően plurális szerkezetű tudományfilozófiai diskurzust. Az értekezésben képviselt filozófiai-tudományos álláspont vitathatatlanak tekinti önmagát, és az abszolút igazság eszméjének a birtokában igényt támaszt fölérendelt instanciaként irányítani és tetszése szerint szelektálni a kriminalisztika szaktudományi diskurzusok tematikáit, álláspontjait. Ami az elméletalkotás autonómiáját illeti, az opponensi vélemény 5. lábjegyzetben jeleztük, itt valójában nem egy új elmélet normáltudományi értelemben vett megalkotásáról van szó,¹³² hanem egy már előzetesen, objektív és szükségszerű módon létező „értelem” feltárásáról, a szellem létezésének és mozgástörvényeinek Hegelre támaszkodó megvilágításáról, fogalmi kifejezéséről. Ezt az objektív és szükségszerű „értelmet” a kriminalisztika művelői kizárólag a filozófia dialektikus materialista formájának az elsajátításával tárhatják fel, mert csak ez teszi lehetővé számukra „az abszolút igazság” feltárását, a „forenzikus azonosítás igaz módszerének”¹³³ a kidolgozását. (b) A „Daubert meghallgatás”¹³⁴ feleslegessé válik, mivel az abszolút igazság és módszer birtokában lévő szakértő álláspontja nem cáfolható, így nem lehetnek tudományos ellenfelei, következésképp a bíró nem mérlegelhet, hanem automatikusan dönt.

Indukció. Az indukcióprobléma leírása az értekezésben nem meggyőző, olykor félrevezető. Először is az indukció eljárásának leírása¹³⁵ során különbséget kell tenni a *fogalmak* és *szabályok* induktív meghatározása között. (a) A indukció előfeltétele a szabályszerűen ismétlődő minták észlelése és állításformában való rögzítése

¹³¹ Vö. i. m. 179.

¹³² A tudományos diskurzusban bizonyos problémák megoldására versengő – igazolható (verifikáció) és/vagy cáfolható (falszifikáció) – elméleteket „konstruálnak”, amelyek mindaddig érvényes hipotézisként szolgálnak, amíg valószínűbb, jobban igazolható megoldást nem javasolnak, vagy az adott elméletet megcáfolják.

¹³³ Vö. i. m. 175-176.; 139. 4. számú ábra.

¹³⁴ Vö. i. m. 141-142.

¹³⁵ „A forenzikus tudományok éppúgy, mint a mindennapi életben, először a tapasztalatban megnyilvánuló tényeket rögzítik megfelelő állítások alakjában. Majd az illetékes szaktudomány tisztázza az állítás igaz vagy hamis voltát. Ezután következik maga az általánosítás: annak eldöntése, hogy a szóban forgó állítmánya nem minden eleméről kimondható-e vagy csak egyesekről. Az eredményül kapott kijelentés általánosan igaz volta azonban mindig problematikus. Mert amint a tapasztalás során fellép az a bizonyos egyetlen ellenkező eset, az általánosításnak meg kell állnia a *kizáró részlegesség fokán.*” (I. m. 178.)

(ténykonstrukció). Ez közös a mindennapi és tudományos tapasztalatban. A fogalom meghatározást illetően: „Látok egy hattyút, fehér a tolla. Látok egy másik hattyút, annak is fehér a tolla és így tovább.” A szabály meghatározást illetően: „Tegnap, tegnapelőtt (és így tovább) reggel felkelt a nap.”¹³⁶ (b) A tulajdonképpeni indukció a felismert minta elvonatkoztatása a mindennapi tapasztalattól és kiterjesztése, általánosítása minden lehetséges esetre. A fogalmat illetően: „Minden hattyúnak fehér a tolla.” A szabályt illetően: „Minden reggel felkelt a nap.” (c) Előrejelzés. A tapasztalat kitágítása a nem észlelt, térben és időben (múltban, jövőben) távol eső objektumokra. A fogalmat illetően: „A jövőben minden más helyen és más időben észlelt hattyúnak fehér lesz a tolla.” A szabályt illetően: „A nap holnap, holnapután (és így tovább) is fel fog kelni.”

Másodszor az értekezésben nincs világosan megindokolva, hogy az induktív általánosítások, illetve következtetések miért csak valószínűek lehetnek. Hume és Popper álláspontját triviálisnak tekinteni és a forenzikus tapasztalat megértéséből, mint tévedést egyszerűen kizárni, félrevezető, különösen azért, mert a forenzikus szaktudományi megismerés magától értetődően pozitivistá és ebben az elméleti keretben működik. Ezzel kapcsolatban érdemes röviden felidézni Popper indukcióval kapcsolatos álláspontját. (a) Az indukció sohasem lehet teljes, mert egyszerre nem lehet minden releváns objektumot – egy adott halmazba vagy osztályba tartozó elemet – megfigyelni. (b) A megfigyelés objektumai kontingensek, mindig fennáll a változás, az eltérés lehetősége.¹³⁷ (c) Az indukcióelv igazolása a végtelenbe visszavezető következtetésekre (regressus ad infinitum) kényszerít.¹³⁸ Az induktív általánosítások ezért mindig csak valószínűek lehetnek. Ezzel szemben Popper amellet érvel, hogy (a) indukció nem létezik, induktív általánosítások képzése logikailag lehetetlen, (b) az empirikus elméletek elvileg nem verifikálhatók és nem is valószínűsíthetők, azaz nem lehetnek sem igazak, sem valószínűek. Az empirikus elmélet lehetőségének a feltétele a cáfolhatósága, azaz a tapasztalat megghiúsíthatja, ha új megfigyelések ellentmondanak neki. Az empirikus elmélet akkor válik cáfolhatóvá, ha kizárják azt a tapasztalati lehetőségét (megfigyelhető tényállást), hogy léteznek „nem fehér tollú hattyúk”. Ekkor a „minden hattyú fehér tollú” állítást már nem induktív általánosításként, hanem egy tisztán deduktív funkcióba helyezett állításként (axiómaként) fogják fel, a hattyú-halmazról felállított empirikus hipotézisként, amely mindaddig igaz, amíg nem figyelhető meg egy „fekete (barna stb.) tollú hattyú”.¹³⁹ Popper szerint az elmélet akkor tekinthető tudományosnak, ha kritizálható és megcáfolható (falszifikálható), s ezáltal képes az igazsághoz közelíteni, amelyet tisztán formálisan a kijelentés és a tárgy közötti megfelelési

¹³⁶ A példákhoz lásd David Hume: *Tanulmány az emberi értelemről*. Ford. Bencze György. Budapest, 1995, Nippon Kiadó, 25-40.

¹³⁷ A megfigyelendő halmaz (osztály) elemei a „hattyúk” („minden hattyú”). Azonban egyszerre (vagy folyamatosan) csak „sok” hattyút lehet megfigyelni, minden – a múltban élt, a jelenleg élő, a jövőben megszülető – hattyút nem. A megfigyelés alapján csak azt lehet állítani, hogy a „hattyúk fehér tollúak”, kizárólag ebben a formában: „Megfigyelek sok hattyút, és ezek mind fehér tollúak”. Az állítás a megfigyelés korlátozottsága miatt nem vonatkozhat a teljes halmazra (osztályra), hanem csak „a megfigyelt hattyúkra”, melyek „hasonló tulajdonsággal” (fehér tollazat) rendelkeznek. Az induktív végkövetkeztetés („minden hattyú fehér tollú”) az állítás érvényének kiterjesztése a teljes halmazra, ezért csak valószínű lehet.

¹³⁸ Az általános kijelentés formájában meghatározott indukcióelvet nem lehet empirikusan igazolni. „Ha megkísérlik „empirikusan érvényes” tételként felfogni, akkor rögvést ugyanazok a kérdések merülnek fel ismét, amelyek bevezetésének indítékául szolgáltak. Hiszen ahhoz, hogy az indukcióelvet igazoljuk, induktív következtetéseket kellene alkalmazni, melyek számára nekünk egy magasabb rendű indukcióelvet kellene előfeltételezni és így tovább. Az indukcióelv empirikus felfogása tehát azon hiúsul meg, hogy *végtelen regresszushoz* vezet.” (Karl Popper: *Logik der Forschung*. Fünfte Auflage. Nachdruck der vierten, verbesserten Auflage. Tübingen, 1971, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 4.)

¹³⁹ A „minden hattyú fehér tollú” típusú univerzális állítások csak látszólag induktív általánosítások, Popper ezeket „quasi indukcióknak” nevezi, amelyek a megismerés deduktív (axiomatikus) kiindulópontjaiként szolgálnak.

relációként fog fel. Popper előfeltételezi, hogy fennállnak az elmélet tudományosságának a tudományon belüli és kívüli feltételei, világosan megvonhatók a határok a tudomány és nemtudomány között, azaz szabadon lehet vitát folytatni magáról a határmegvonásról. A tudományos gondolkodás és megismerés csak akkor lehet szabad, ha a tudomány diskurzusában egyetlen filozófiai álláspont sem támaszt igényt a világ nyilvános értelmezésének a monopóliumára, s ezzel az abszolút igazságra.

III. Megjegyzések, korrekciók, javaslatok

1. A „forenzikus”, „forenzikus tudomány” kifejezések elemzése lábjegyzetbe szorul és nem pontos. A kifejezések rövid etimológiai bemutatása tudománytörténeti szempontból bizonyítja a kriminalisztikai megismerésnek a normatív büntetőjog tudományok nézőpontjához és problématerületéhez való kötöttségét, s már előzetesen segít megvilágítani az értekezés által tárgyalt tudományelméleti (tudományrendszertani) problémákat,¹⁴⁰ erre tekintettel ajánlatos lenne a főszövegben (Bevezető gondolatok) való tárgyalása.

2. Az értekezés a „bűn” fogalmát használva általában beszél a „bűnről” és annak jelenségeiről, a bűn „lényegéről”, s eközben figyelmen kívül hagyja azt a szemantikai tényt, hogy a társadalmi-kulturális területek (vallás, művészet, politika, gazdaság, tudomány, nevelés, jog, magánszféra) saját specifikus bűnfogalmakkal, illetve bűnértelmezésekkel rendelkeznek, s a bűn jelenségeit a saját erkölcsi diskurzusaikban polemikus módon mindig másként azonosítják. Az értekezés magától értetődő módon, reflektálatlanul a büntetőjog bűncselekmény fogalmát veszi alapul, s hallgatólagosan ebből vezeti le a bűnlényeget. Erre azonban csak következtetni lehet a kriminalisztika és a normatív büntetőjog tudomány viszonyára vonatkozó fejtegetések alapján.¹⁴¹

3. Az értekezés szerzője az általa kidolgozott „tudományos elmélet... legfontosabb ismertetőjegyének” tekinti „a predikciót”, és hangsúlyozza, hogy „a tudományos elmélet fogalmát... nem szabad összekevernünk a modell fogalmával”.¹⁴² Az értekezésből azonban nem derül ki, hogy mit is ért pontosan a tudományos elmélet fogalmán, hogyan kell egy elméletet megalkotni, jóllehet „saját elméletet” alkot, s nem derül ki az sem, hogy az elmélet miben különbözik a modelltől, illetve az elméletalkotás a tudományos modellek konstrukciójától.

4. A „tudós tudatlanság” Cusanus-féle tézisést az értekezés magától értetődőnek tekinti, de nem tünteti fel lábjegyzetben a forrást, és nem indokolja meg, miért a cusanusi megközelítést választotta és alkalmazza a jog és jogtudomány fejlődésének történeti-szociológiai tendenciájának a jellemzésére.

5. A bűn jelenségeiről való „tudományos gondolkodás forradalma” kapcsán illendő lenne, legalább a megemlítés szintjén, tisztázni *A tudományos forradalmak szerkezetéhez*¹⁴³ való viszonyt. Ez nemcsak a modern tudományfilozófiához kapcsolódás lehetőségén való elmélkedést tenné lehetővé, tágítva a kriminalisták tudományfilozófiai horizontját, hanem a megtudhatnánk azt is, hogy a falszifikáció (Karl Popper), a paradigma (Thomas Kuhn), a kutatási program (Lakatos Imre) fogalmaival értelmezett tudományfejlődési felfogásokhoz képest mennyiben más a Szigeti József-féle „tudományos gondolkodás forradalma”. A második rész kompozíciójából arra lehet következtetni, hogy a kriminalisztika metafizikai felfogásáról a hegyi kriminalisztikára való áttérés, s ezzel a forenzikus azonosítás

¹⁴⁰ Ehhez lásd A közvetítő láncszem című alfejezetet (II. 2. 2. 4.) (I. m. 90-92.)

¹⁴¹ Vö. i. m. 133.

¹⁴² I. m. 10.

¹⁴³ Vö. Thomas Kuhn: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Ford. Bíró Dániel. Budapest, 1984, Gondolat Kiadó.

elméletének, mint logikának a kidolgozása jelenti a „tudományos gondolkodás forradalmát”, amely egyedül képes felszámolni a kriminalisztika „terminológiai” és „rendszerelésbeli konfúzióját”. Az értekezés tanulmányozása során felmerül a kérdés, mi az akadálya annak, hogy ezt a „forradalmat” paradigmaváltásként vagy akár egy új kutatási program kezdeményezéseként értelmezzük?

6. Az értekezés „akaratszabadság” fogalmával kapcsolatos álláspontja – mely szerint a szabad akaratot állító Kant szubjektív idealizmusával (klasszikus iskola) és a szabad akaratot tagadó Ferri pozitivistá antropológiai iskolájával, e „tudós tudatlanokkal” szemben, Hegel és Visinszkij oldotta meg a problémát – erősen leegyszerűsítő és téves. A szabad akarat feltételezése, bármilyen formában, metafizikai jellegű. Ez érvényes „a determinizmus hegeliánus reformjára”.¹⁴⁴ A szabad akarat feltételezése semmilyen formában nem fér össze a tudományos materializmus oksági, illetve inger-reakció sémára épülő tükrözélméletével.¹⁴⁵

7. A kriminalisztikai tudományok helyzetét átfogóan tárgyalja, azonban hiányzik az egyes rész tudományok legalább felsorolásszerű áttekintése.¹⁴⁶ Ez azért lenne fontos, mert jól szemléltetné és világossá tenné a kriminalisztikai tudományok helyzetének, a természet és nem-természettudományokhoz való kapcsolódásainak komplexitását, s ezáltal az értekezés elméletalkotási vállalkozásának a nehézségeit, valamint a kutatást inspiráló megismerési érdeket.

8. Az értekezés „terminológiai” és „rendszerbeli konfúziót” tárgyaló alfejezetcímeik félrevezetőek. Az egyik alfejezet a tudományrendszertani elhelyezés (II. 2.1.), a másik kutatási tárgy meghatározás (II.2.2) problémájának szempontjából tárgyalja a kriminalisztika és kriminológia viszonyát, illetve a kriminalisztika rész tudományágait (krimináltaktika, krimináltechnika, kriminálmetodika). Az első esetben nincs szó konfúzióról, mivel A kriminalisztika határvonalai című alfejezet (II. 2.1.3) egy olyan normáltudományi helyzetet rögzít, amely a jogi karokon, egyébként saját tapasztalataim szerint, már az 1970-es években is a tantárgyi elrendeződés alapjául szolgált, így a „fogalmak” – pontosabban: a részdiszciplínák – „konfúziójáról” való beszéd alaptalan. A második esetben nem az „ismeretanyag rendszerezéséről” van szó, hanem a kriminalisztikán belül a kutatási irányok és részdiszciplínák egymáshoz való viszonyának versengő meghatározási kísérleteiről, a tudományos diskurzus normál működéséről.

Ugyanakkor ebben az összefüggésben fel kell hívni a figyelmet két, értelmezési zavart okozó problémára. Az egyik probléma a tudomány és politika (jogpolitika) egymásba csúszásában jelenik meg. Ez a következő, az értekezésben több ponton visszatérő állításban fejeződik ki: A kriminalisztika és kriminológia, mint a bűnözés reáliáival foglalkozó szaktudományok „közös célképzete”, vagy „absztrakt végcélja” „a büntető igazságszolgáltatás eredményességének előmozdítása”,¹⁴⁷ „a bűnözés teljes felszámolásának feladatában való közreműködés”,¹⁴⁸ illetve „hozzásegíti a büntetőjogot kriminálpolitikai célkitűzéseinek”

¹⁴⁴ Czebe András: i. m. 182.

¹⁴⁵ Ha az akaratot, illetve általában az emberi döntéseket vezérlő tudás minden formája az objektív anyagi valóság visszatükrözéséből ered az oksági és az inger-reakció séma szerint – a kettős tükrözés az általunk vázolt paradox értelmében –, akkor ez a tudás nem szabadabbá teszi a cselekvőt, hanem rabszolgává. Hasonlóképpen a „determinizmus hegeli reformja”, mely szerint a szabadság felismert szükségszerűség, nem felszabadít, hanem az emberi létezés és megismerés eredendő kontingenciáját („mindig másként is lehetséges”) megsemmisítő abszolút tudás és abszolút igazság rabszolgájává tesz. Ha nincs más lehetőség, csak a szükségszerűség, ha a „lehet másként is” lehetetlen, akkor az emberi szabadság is lehetetlen: csak az abszolút szellem (Isten) szabad.

¹⁴⁶ Igazságügyi orvostan, forenzikus genetika, nyelvtudomány (lingvisztika, fonetika), toxikológia, entomológia, pszichológia, pszichiátria, ballisztika, daktiloszkópia, kordiagnosztika, forenzikus gazdaságtan, kibernetika és így tovább.b.

¹⁴⁷ I. m. 73.

¹⁴⁸ I. m. 70., 91.

megvalósításához.¹⁴⁹ Míg a tudomány, jelen esetben a kriminológiai-kriminalisztikai tudománycsoport célja a normatív jogtudomány által meghatározott kereteken belül a „valóság” – azaz a bűnözés okainak és megjelenési formáinak, illetve a konkrét bűncselekmények felderítését és bizonyítását lehetővé tevő összefüggéseknek a – megismerése, addig a politika (jogpolitika) célja, meghatározott értékálláspontok (ideológiák) melletti elköteleződés alapján, a „valóság” – azaz a szociális integráció és rend (érvényes állam- és jogrend) – megőrzése és/vagy megváltoztatása. Azzal, hogy az értekezés a tudományok célját a jelzett módon határozza meg, bár akaratlanul, de a tudományos diskurzusból átlép a jogpolitikai diskurzusba. A kriminalisztikai megismerés *igazolásához* értelemszerűen hozzátartozik a konkrét alkalmazás ténye, illetve az alkalmazhatóság folyamatos bizonyítása, azonban ennek kereteit a normatív jogtudományok szakértői diskurzusai határozzák meg, nem pedig közvetlen vagy közvetett jogpolitikai célok. A másik probléma a normatív jogtudományoktól való elhatárolásban jelenik meg. Ha ugyanis az értekezés visszatérően azt állítja, hogy a kriminológia és a kriminalisztika a bűn jelenségeit, mint reáliákat –vagyis az objektív anyagi valóságot, az anyagi világ tényeit – kutatja, akkor a normatív büntetőjog tudományok *nem-valóságos* tárgyakat ismernek meg. Az objektív valóság azonosítása az anyagi világgal, a tény azonosítása a dologgal lehetetlenné teszi a jogi normák önálló létmódjának, specifikus valóságának az elgondolását, a normativitás jelenségének a megértését. Ez az ellentmondás és a belőle eredő zavarok, az előfeltételezett filozófiai pozíció világ- és valóságfogalmának az eredendően problematikus voltát jelzi.¹⁵⁰

9. A „metafizikai” és „hegeliánus” kriminalisztikai irányzatok szembeállításáról csak közvetve derül ki, hogy itt a disszertáns által bevezetett – Visinszkijre és a sztálinista büntetőjog tudományra támaszkodó – megkülönböztetéséről van szó.¹⁵¹ Az értekezés a megkülönböztetés segítségével a kriminalisztika belső tudományrendszertani problémáját megoldani törekvő irányzatokat rendszerezi, s a krimináltechnika, krimináltaktika, kriminálmetodika kapcsolódását illetően ismeretelméleti-módszertani szempontból a hegeliánus megoldás mellett elköteleződve indokolja meg a kriminálmetodika (forenzikus azonosítás dialektikus logikája) közvetítő és vezető szerepét. A problémát az jelenti, hogy a „techné”, a „technika” fogalom értekezésben olvasható elemzéséből nem következik semmilyen metafizika,¹⁵² míg Hegel szellemfilozófiáját – amely a logikát, ontológiát, ismeretelméletet, illetve a szubjektív, objektív, abszolút szellemet, s ez utóbbin belül a művészetet, teológiát, tudományt abszolút filozófiai szintézisben egyesíti¹⁵³ – az európai metafizikai gondolkodás csúcsát, végső formáját reprezentálja. Az értekezés idézetekkel, nem pedig érvekkel világítja meg, hogy itt a „metafizikai” a Szigeti József által interpretált hegeli logika ellentétét jelenti, amely ellenfelével szemben képes fogalmilag megragadni az azonosság és nem-azonosság azonosságát (Aufheben), s ezáltal képes a forenzikus azonosítás

¹⁴⁹ I. m. 133

¹⁵⁰ Vö. i. m. 70. A jogi valóság problémájához lásd Cs. Kiss Lajos: Megjegyzések a jog és nyelv viszonyához. In Szabó Miklós (szerk.): *A jog nyelvi dimenziója*. Miskolc, 2015, Bíbor Kiadó, 53-92.

¹⁵¹ Vö. i. m. 77., 78. Az időutazás-metaphora megvilágítása érdekében szükséges megjegyezni, hogy Andrej Januarjevics Visinszkij jogász pályafutásában és életművében nem a kriminalisztika játszotta a főszerepet, hanem a politika. Az 1935-ös moszkvai koncepciók perekben (Kamenyev-Zinovjev, Pjatakov-Radek, Buharin) a szovjetunió főügyészeként halálos ítéleteket indítványozott, teoretikusként pedig azt a joggal hírhedtté vált álláspontot képviselte, hogy a bizonyítékok királynője a beismerő vallomás (vö. Andrej Januarjevics Visinszkij: *A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban*. Ford. Benkő Gyula. Budapest, 1952, Akadémiai Kiadó).

¹⁵² A technika, technicizálódás metafizikai problémaként való értelmezésének filozófiai labirintusában elsősorban Martin Heidegger, Carl Schmitt és mások írásai nyújtanak eligazodást.

¹⁵³ Vö. G. W. F. Hegel: *A szellem fenomenológiája*. Ford. Szemere Samu. Budapest, 1979, Akadémiai Kiadó; G. W. F. Hegel: *A logika. Enciklopédia I.* Ford. Szemere Samu. Budapest, 1979, Akadémiai Kiadó; G. W. F. Hegel: *Természetfilozófia. Enciklopédia II.* Ford. Szemere Samu. Budapest, Akadémiai Kiadó; G. W. F. Hegel: *A szellem filozófiája. Enciklopédia III.* Ford. Szemere Samu. Budapest, 1981, Akadémiai Kiadó.

konkrét folyamatát logikailag vezérelni. A gondolatmenet megértését nehezzé teszi, hogy lényegében itt, Katona Géza empirikus azonosítás-elmélete kritikájának az összefüggésében történik meg az értekezés címének a megindokolása.¹⁵⁴ Az értekezés Katonával szemben két érvet fogalmaz meg. Egyfelől azt állítja, hogy a kriminológiai azonosításnak ki kell terjednie a pszichikai jelenségekre, amiből arra következtet, hogy a „kriminalisztikai azonosítás logikája közvetlenül elméleti irányultságú (*intentio reflecta*). Arról gondolkodik, hogy valamiről gondolkodik, és hogy milyen gondolkodási formákban gondolkodik róla”.¹⁵⁵ Az világos, hogy tudománynak a tárgy megismerésével egyidejűleg azt a módot („gondolkodási formát”) is meg kell tudni ismerni, ahogyan megismer. A tudományos megismerés *önreflexivitásának* az elemi ténye bizonyítja, hogy a filozófia bensőleg és elválaszthatatlanul kapcsolódik a tudományhoz!¹⁵⁶ Azonban az értekezés azon állítása abszurd, hogy mindez abból következik, hogy a kriminalisztikai azonosításnak az „anyagi tények (visszatükröződések)” leírása mellett ki kell terjednie a pszichikai jelenségek leírására is, s hogy éppen e kiterjesztés alapján kell belátnunk, „hogy a gondolkodás folyamata szükségképpen megelőzi eredményét”.¹⁵⁷ Másfelől egy hosszú idézet lezárásaként arra következtet, hogy „a kriminalisztikai azonosítás során egyaránt érvényre jutnak a formális (kétértékű), mint a többértékű logika elemei”.¹⁵⁸ Az idézet szövegben azonban Katona csupán azt állítja, hogy az azonosítás során számolni kell ugyan „az azonosságon belüli különbözőség” illetve „a különbözőségeken belüli azonosság” tényeivel, azonban a nyomozás, a történeti tényállás rekonstrukciója során *dönteni kell*, ezért az azonosítási állításoknak meg kell felelniük a formális (kétértékű) logika törvényszerűségeinek, azaz nem érvel, még hallgatólagosan sem, a többértékű logika mellett.

10. Az értekezés következetesen a „generális” (általános) kifejezéssel specifikálja az „általános” fogalmát, ami tautológia: „általános általános fogalom”. A nem (faj) fogalmával jelölt általánosság kifejezésére szolgáló „generikus” szó feltehetőleg jobban illeszkedik a szerző törekvéséhez, amely a fuzzy halmazok logikáját kísérli meg összekapcsolni, pontosabban filozófiailag megalapozni a tudományos materializmussal és a dialektikus logika Szigeti József-féle értelmezésével. A „generikus általános” így egyaránt jelölheti a *nem* vagy *halmaz* egyedeinek vagy elemeinek közös tulajdonságait, illetve ismertetőjegyeit.

11. Az értekezés vezérfonalát, az azonosítás-elmélet alapproblémáját jelentő bűnjelenség-bűnjel fogalompár, valamint a hozzájuk kapcsolódó további fogalmak jelentésének meghatározása során, a „terminológia teljes zűrzavarának” (II. 1. 2. 5.)¹⁵⁹ a felszámolására törekedve az értekezés általában nem önállóan, hanem tekintélyes szerzőkre hivatkozva definiálja a szóban forgó fogalmak jelentését.¹⁶⁰ A terminológiai zűrzavart, mint azt a tényfogalom meghatározása mutatja, az értelmezési keretként választott filozófiai pozíció (tudományos materializmus dialektikus logikája) nem csökkenti, hanem inkább fokozza. Erre tekintettel javasoljuk a bűnjelenség, bűnjel, indícium, bűncselekmény, bűntény, bűntárgy, nyom, nyomképző, nyomképződés, bizonyíték stb. alapfogalmaira épülő fogalmi háló külön fejezetben történő összefoglalását. Kérdéses azonban, hogy az alapfogalmak ilyen rendszeres – a kriminalistákat, kriminológusokat, büntető jogászokat is meggyőző – kifejtése lehetséges-e az értekezés által javasolt tudományfilozófiai keretben. A tudományos materializmus ugyanis az alkalmazott fogalmak jelentését, mint láttuk, az „anyagi” és „szellemi világ” köztes terében lebegteti azzal, hogy a bűn jelenségeit egyfelől az „anyagi

¹⁵⁴ Vö. Czebe András: i. m. 94-96.

¹⁵⁵ I. m. 95.

¹⁵⁶ Vö. Ellenvetések. Ad. I. 1. jelen tanulmány...

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Uo.

¹⁵⁹ I. m. 27.

¹⁶⁰ I. m. uo., 30-31., 92-97.

világ” létezői között határolja el más jelenségektől, másfelől azt állítja, hogy „az anyagi objektumokat szelleminek kell tekinteni”.¹⁶¹

IV. Filozófiai időutazás

Az értekezés a tudományos materializmust és a hegeli dialektikus logika Szigeti József-féle felfogását tekinti annak a filozófiai-logikai értelmezési keretnek, amelyben kidolgozható a forenzikus azonosítás elmélete. Ezzel a teoretikus döntéssel az értekezés filozófiai időutazásra viszi olvasóját, aki így akaratlanul is visszatérni kényszerül az 1950-es, 1960-as, 1970-es évek filozófiai osztályharcának a világába. A dialektikus és történelmi materializmus, mint „tudományos világnézet” a kommunista egypártállam legitimitását megalapozó hivatalos ideológia, egyfajta szekularizált államvallás volt, melynek képviselői, a munkásosztály (a világproletariátus és az emberiség) felszabadításának egyetemes érdekére hivatkozva, kíméletlen harcot folytattak az abszolút ellenségévé nyilvánított burzsoá idealizmus minden formája ellen. A proletárdiktatúra egypártállama a világnézetfilozófia e formáját a totális szellemi megsemmisítés fegyvereként használta legfőbb ideológiai-politikai ellensége, a másként gondolkodás ellen. A totalitárius-autokratikus rendszerek történelmi tapasztalatai tanúsítják, milyen kíméletlenül semmisítette meg az egyedüli tudományos világnézetévé nyilvánított dialektikus és történelmi materializmus *abszolút igazsága* az európai filozófia és tudomány „szubsztanciáját”, a gondolkodás, a világmegismerés szabadságát, a tudósokat folytonos kutatásra készítő csodálkozást, kételyt, az alapvető kíváncsiságot, hogyan uralta és vezérelte a filozófiai-tudományos diskurzust a kutatást minden elemében áthatva és meghatározva. A marxizmus-leninizmus kanonizált szerzőin kívül más szerzőket csak az ideológiakritikai megsemmisítés összefüggésében lehetett olvasni, elemezni, idézni. A korszak egyetlen pozitívuma az volt, hogy e korlátolt értelemben minden eresztékében „filozófiai” volt, minden tudományterületnek kötelező volt a dialektikus és történelmi materializmus nézőpontjából, az ideológiailag kanonizált elméleti-fogalmi kereteken belül mozogva értelmezni a saját megismerői-kutatói tevékenységét. Így e filozófia kényszere alól értelemszerűen a kriminalisták sem vonhatták ki magukat, nem művelhettek semleges, világnézetmentes tudományt, nem lehettek az ideológiai kiátkozás, állásvesztés stb. veszélye nélkül egyszerűen „pozitivisták”, azaz jó szakemberek: nyilvánosan hinniük és hirdetniük kellett e filozófia magasabb rendűségét. Karl Poppernek az értekezésben is idézett álláspontja a „semmit sem tudásról”, „az elméletek racionális igazolhatatlanságáról”, a „tudás átmeneti és kísérletszerű” jellegéről az abszolút igazság letéteményesei számára az irracionális métegye, a szubjektív idealizmus fertője volt, amellyel egy dolgot lehet tenni: megsemmisíteni.

Ez a filozófia a kriminalisták, a kriminológusok, a büntetőjogászok számára nem belülről, nem a tudomány lényegéből fakadt, nem magáért a tudományért művelték, hanem külső, tudományidegen politikai-ideológiai kényszereknek engedelmessé váltak a „pusztulás terhének” tudatában, az igazodás és hallgatás önvédelmi reflexeivel. Ezért nem tekinthető véletlennek, hogy a kommunista rendszer felbomlása után ezek a tudományágak szinte teljesen filozófiátlaná és elméletellenessé váltak.

Az értekezés alapvető érdeme, hogy fél évszázad múltán kísérletet tesz a kriminalisztika és a filozófia újraegyesítésére, elméletet alkot, vállalkozik a tudományágban már-már hagyománnyá rögzült elméletellenesség megszüntetésére. Az a szemantikai tény, hogy Czebe András kísérletét egy filozófiai időutazás formájában hajtja végre, s hogy a forenzikus azonosítás elméletének filozófiai gyökereit és alapját a tudományos materializmus

¹⁶¹ I. m. 95.

dialektikus logikájában fedezi fel, nem jelenti azt, hogy értekezése a filozófiai osztályharc aktív résztvevőjeként a megsemmisítés munkáját akarná folytatni. Voltaképpen ott kezd, ahol elődei abbahagyták: megkísérli az akkori korszak filozófiai nézőpontját korszerűsíteni Szigeti József Hegel-interpretációjával. Mindez nem csökkenti elméletalkotási vállalkozásának a jelentőségét, hiszen a kriminalisztika ennek az értekezésnek a megszületésével, hosszú idő elteltével, újra elkezdett, illetve elkezdhet filozófiai módon viszonyulni önmagához! A kriminalisztika jelenlegi helyzetében a filozófiához való fordulás minden teoretikus gesztusát, bármilyen nézőpontból is történjen, igen nagy becsben kell tartania az érintett tudományos közösségnek, mivel csak a filozófia által válhat világossá számára, hogy következetes elméleti öntudat hiányában, elméletalkotási kísérletek nélkül szaktudományt értelmesen és sikeresen művelni nem lehet.

Czebe András vállalkozása tehát nem egy visszatekintő gondolkísérlet a racionális és történeti rekonstrukció formájában,¹⁶² hanem felhívás és előretekintés, egy olyan elméleti törekvés karakteres megvalósítása, amely a kriminalistákat és a büntetőjogászokat nem elriasztani akarja a filozófiától, hanem meggyőzni arról, hogy a tudomány csak a filozófia által képes a saját lényegére, rendeltetésére ráeszmélni. Ez a tulajdonképpeni jelentése és üzenete a „filozófiai időutazás” metaforájának.

¹⁶² Vö. Richard Rorty: A filozófiatörténetírás négy fajtája. *Magyar Filozófiai Szemle*, 1986/3-4, 495-519.